

NACRT ISTARSKKE KULTURNE STRATEGIJE

- na temelju sastanaka Radnih timova, dokumenata i komentara tekstove i sintetski prikaz strateškog plana priredio je Davor Misković

Uvod

Istarska kulturna strategija donosi se na razdoblje od pet godina, odnosi se na kulturne djelatnosti u Istarskoj županiji, a njom se utvrđuju prioritete i ključni pravci djelovanja Istarske županije u području kulture. Nacrt Istarske kulturne strategije sačinila je skupina kulturnih djelatnika koji su utvrdili stanje u postojećim djelatnostima i potrebama u kulturnom sektoru i na temelju toga odredili prioritete i ključne pravce djelovanja, te raspodjelu temeljnih resursa Istarske županije.

Područje kulture jedno je od onih područja koje je zbog mnogostrukosti značenja iznimno teško precizno odrediti. Različita shvaćanja pojma kultura Raymond Williams sažeo je u tri značenja tako da kultura znači (1) opći proces civilizacije u smislu samouzdizanja i obrazovanja; (2) vjerovanje, praksu i način života koji razlikuje neku skupinu (etničku, subkulturnu, profesionalnu, itd.) ili neko društvo od drugih; (3) djela i praksu intelektualne, osobito umjetničke aktivnosti. Kada govorimo o kulturnom sektoru uglavnom se misli na ovo treće značenje, tako da kulturni sektor poistovjećujemo s umjetničkim djelovanjem. Ovu logiku slijede i podjele upravne nadležnosti tako da se ministarstva kulture i upravni odjeli za kulturu bave uglavnom kulturom kao onim područjem koje obuhvaća institucije i aktivnosti koje imaju memorijsku ili stvaralačku funkciju u području umjetnosti. Naravno, ova linija nije jasno povučena tako da u ovim nadležnostima možemo pronaći i elemente antropološkog shvaćanja kulture, ali i elemente najopćenitije razine kulture kao civilizacijskog procesa. U praksi je upravo upravna nadležnost važna za određenje kulturnog sektora, onda posljedično i svih mjera koje se odnose na upravljanje ovim sektorom, prije svega mjera kulturne politike. S druge strane, upravo zato što kulturni sektor ima nedefinirane granice vlastitog područja sama kulturna politika postaje vrlo nestabilnim konceptom. Naime, najčešće odvojena od medijske (i uopće komunikacijske) politike, odvojena od prostornog planiranja (arhitekture i urbanizma), kulturna politika najčešće se svodi na umjetničku politiku što znači da je objekt njezinog interesa prije svega estetska dimenzija, ukus i simboličke vrijednosti. Ovo je i s teorijskog, ali i praktičnog gledišta, nezadovoljavajuće, jer kulturna politika, da bi bila djelatna, mora razviti odnos prema medijskoj i prostornoj politici, ali i prema obrazovanju i gospodarstvu. Pa ipak, kulturna politika, unatoč tome što je fokusirana na jednu usku definiciju kulture, uspjeva razviti odnos, iako neujednačen, prema onim elementima kulture koji su od ključne važnosti za kulturni razvitak, iako su u upravnoj razdiobi pripali drugim sektorima, i tako ipak odrediti smjer kulturnog razvoja. Zbog toga je iznimno važno za svaku kulturnu politiku da bude okrenuta međusektorskoj suradnji. U Istarskoj kulturnoj strategiji tom pitanju posvetilo se puno pažnje i određene su aktivnosti koje imaju za cilj povezati kulturni razvitak Istre s drugim sektorima, osobito s obrazovanjem i turizmom.

Osim određenja pojma kulture važno je odrediti i način organizacije kulturnog sektora. Dva su osnovna načina organizacije društvenih odnosa, oni se mogu urediti putem tržišta ili putem hijerarhija. Ovim dvama načinima priključuje se i

treći, mreža, koja je dovoljno različita od obje osnovne forme tako da se može smatrati trećom osnovnim formom. U kulturnim politikama to zapravo znači da one počivaju na dva osnovna načina regulacije interesa i odnosa u kulturnom sektoru. Ovi interesi i odnosi se reguliraju putem tržišta, za što normativnu osnovu predstavljaju vlasnička prava, komunikacija među akterima odvija se putem cijena, akteri se najčešće ne obvezuju na dugoročan odnos, a sve odnose odlikuje iznimna fleksibilnost. U Hrvatskoj je putem tržišta reguliran tek dio odnosa u kulturi, i to uglavnom onaj koji se odnosi na kulturne industrije, ali i tu su prisutne iznimno velike intervencije države ili drugih hijerarhijskih razina uprave. Daleko veći dio odnosa reguliran je putem hijerarhijske forme, koja počiva na administrativnom upravljanju, normativnu osnovu tu predstavljaju radni odnosi, komunikaciju među akterima odlikuje rutina, akteri se uglavnom obvezuju na dugoročan odnos, a sve odnose odlikuje formalizam i odsustvo fleksibilnosti. Izvrstan primjer hijerarhijske forme organizacije društvenih odnosa je Zakon o ustanovama koji propisuje dugoročne obveze osnivača prema ustanovi i određuje rutiniziran način upravljanja. U hrvatskoj kulturi većina odnosa regulirana je putem hijerarhijske forme, a to se odnosi na sve muzeje, knjižnice, arhive, kazališta, kulturne centre i pučka otvorena učilišta, konzervatorske i restauratorske zavode kojima su osnivači država, županije, gradovi i općine. Hijerarhijska forma prelijeva se i u druge, daleko fleksibilnije zamišljene, odnose poput financiranja potreba u kulturi javnim sredstvima. Treća forma organizacije društvenih odnosa je ona mrežna koja počiva na normi reciprociteta i nastoji utilitarizirati komplementarne snage pojedinačnih aktera. Mreže nisu fleksibilne poput tržišta, one počivaju na određenim dugoročnim odnosima, iako ne tako čvrsto definiranim kao u slučaju hijerarhijske forme. Mreže su novija forma organizacije društvenih odnosa, koja se razvija tek posljednjih nekoliko desetljeća, i zbog još uvijek nisu tako česta pojava u kulturnom sektoru. U Hrvatskoj one su karakteristične za suradnju među udrugama u kulturi.

Istarska županija jedna je od točaka u hijerarhijskoj strukturi i kao takva ona je relativno samostalana u obavljanju poslova koji pripadaju njezinoj nadležnosti, ali nema prevelikih mogućnosti da djeluje izvan djelokruga vlastite nadležnosti. U kulturnom sektoru Istarska županija je odgovorna za funkcioniranje ustanova kojima je osnivač (Povijesni muzej Istre, Etnografski muzej Istre, Muzej suvremene umjetnosti Istre) i odgovorna je za financiranje javnih potreba u kulturi na županijskoj razini. Funkcioniranje većine ostalih kulturnih ustanova u Istri u nadležnosti je općina i gradova i, manjim dijelom, u nadležnosti Ministarstva kulture. Mogući utjecaj Istarske županije na tržište u kulturi je minimalan. Pa ipak, unatoč ograničenim pravno-političkim instrumentima djelovanja (npr. kroz zakonsko-normativnu regulaciju) Istarska županija putem financijskih (npr. financiranje umjetničkih projekata, stipendije, otkupi i sl.) i organizacijskih instrumenata (planiranje, umrežavanje i sl.) djelovanja razvija jednu kulturnu politiku koja bitno utječe na kulturni život Istre, daleko više nego što to proizlazi iz samog upravnog položaja. Zauzimanje proaktivne uloge u kulturnoj politici u Istri posljedica je više faktora, od kojih valja izdvojiti decentralizaciju kulturne infrastrukture i disperziranost kulturnog sadržaja u Istri, povezanost kulture i turizma koja prekriva veći dio teritorija Istre, itd. Iz svega navedenog proizlazi da su mjere koja Istarska županija kroz Istarsku kulturnu strategiju poduzima prije svega financijske i organizacijske prirode, te da su sve redom stimulativne. Odsustvo represivnih mjera je razumljivo jer se ono veže uz zakonsko-normativnu regulaciju koja je u nadležnosti države.

Dakle, Istarska županija, unatoč zadanim ograničenjima, poticajno djeluje u kulturnom sektoru. Istarska kulturna strategija u tom smislu predstavlja plan maksimizacije postignuća u području kulture u Istri putem raspoloživih instrumenata kulturne politike i u okviru zadanih nadležnosti Istarske županije. I to za razdoblje od pet godina.

U kulturnom sektoru često se sam govor o kulturnoj politici ili strategiji kulturnog razvitka smatara instrumentalizacijom kulture. Diskurs kulturne politike je takav da pojednostavljuje kompleksnost kulture i svodi je na nešto što ona zapravo i nije. Neovisno o tome koja forma organizacije društvenih odnosa prevladava u kontekstu u kojem se razvija kulturna politika, ona se neumitno instrumentalizira ili simplificirana, a najčešće oboje. Tako će u tržištu kultura biti reducirana na razmjensku vrijednost i na nju će biti primjenjeni tržišni principi, dok hijerarhijska forma u kulturi vidi simbolički element koji doprinosi stvaranju društvene kohezije. Danas, kada je prema riječima Andrew Gamblea menadžerizacija postala idološkim diskursom u kojem menadžment postaje vodeća snaga u stvaranju uspješnog društva, menadžerizacija vlada podjednako svim formama organizacije društva. To zapravo znači iznimnu instrumentalizaciju kulture koja je prisiljena djelovati prema principima uspješnosti koji kulturni nisu imanentni. Kultura, naravno, nije jedino područje u kojem se ovaj proces menadžerizacije ogleda. I sama kulturna strategija dio je menadžerskog ideološkog diskursa i kao takva ona predstavlja plan kulturnog razvitka koji bi se trebao temeljiti na analizi tržišta i konkurentnosti, izboru kompetitivnih strategija, itd. odnosno cijelom kulturnom sektoru pristupiti kao jedinstvenom proizvodu. U tom slučaju cijeli bi kulturni sektor podredili ekonomskoj racionalnosti što bi se neminovno odrazilo na ciljeve i strategije djelovanja, i dovelo nas u situaciju da biramo između istih vrijednosti uz nižu cijenu ili visokih vrijednosti uz cijenu višu od uobičajene. Pitanje do koje mjere će prihvatiti instrumentalizaciju kulture, njezinu simplifikaciju ili podređenost ekonomskoj racionalnosti je pitanje na koje će svaki kulturni djelatnik dati različit odgovor. Tako će pojedini umjetnici u potpunosti odbiti uopće i razmišljati o kulturnoj strategiji, dok će drugi objeručke prihvatiti sve principe menadžmenta, pa tako i strateško planiranje.

Kao što je već rečeno, Istarska kulturna strategija je dio menadžerskog diskursa i ona svakako predstavlja određenu instrumentalizaciju kulture. U ovom slučaju kulturni se sektor instrumentalizira na način da se od njega očekuje doprinos povećanju kvalitete života, doprinos ukupnom društvenom i gospodarskom razvoju. Osim toga, od kulturnog sektora se traži i kulturni razvitak, a pravo je pitanje što uopće pojam razvitka može značiti u kulturi. Strategija kulturnog razvitka Republike Hrvatske ponudila je jednu viziju održivog kulturnog razvitka prema kojoj *održivi kulturni razvitak razumijemo kao razvitak ljudskih interesa i djelovanja koji sve manje opterećuju fond prirodnih rezervi zemlje i postojeće kapacitete infrastrukture i naseljenog prostora, a istodobno potiču užitek u (starim i novostvorenim, materijalnim i nematerijalnim) vrijednostima koje preko umjetnosti, znanosti, obrazovanja te kulturnih igara i običaja povećavaju privlačnost među ljudima*. Prihvatanjem ove vizije kulturnog razvitka možemo napraviti diverziju ekonomiziranog shvaćanja razvitka koja se temelji na rastu (potrošnje i proizvodnje) i kulturalizirati samu instrumentalizaciju kulture na način da kvalitetu života, društveni i gospodarski razvitak shvatimo upravo u skladu s ovom definicijom održivog kulturnog razvitka. Kulturni djelatnici koji su radili na Istarskoj kulturnoj strategiji većinom upravo tako i shvaćaju svoj rad u

kulturi.

Metodologija

Proces nastanka Istarske kulturne strategije je još uvijek u tijeku i bit će završen donošenjem Istarske kulturne strategije od strane Skupštine Istarske županije. Nacrt Istarske kulturne strategije nastao je kao plod rada kulturnih djelatnika koji su podjeljeni u osamnaest radnih timova analizirali postojeću situaciju, utvrdili ključne probleme i moguće pravce razvoja te naposljetku odredili prioritete i ključne pravce djelovanja Istarske županije u narednom petogodišnjem razdoblju. Radni timovi podjeljeni su prema užim specijalnostima. Svaki od radnih timova sastojao se od pet članova iz redova kulturnih djelatnika iz Istarske županije, koji su u svome dosadašnjem radu pokazali vrsno poznavanje struke, ali i sposobnost promišljanja ukupnog kulturnog razvitka. Dakle, ukupno je imenovano devedeset osoba u osamnaest radnih timova. Radni timovi imenovani su za sljedeća područja: glazbu, film, kazalište, muzeje, materijalnu kulturnu baštinu, nematerijalnu kulturnu baštinu, kulturni amaterizam, književnost, izdavaštvo, kulturu talijanske nacionalne manjine, likovnost, galerije, novu medijsku kulturu, ustanove u kulturi, knjižnice, međunarodnu suradnju, sponzorstva u kulturi i medijsku promociju kulture. Osim ovih radnih timova imenovan je i radni tim sastavljen od predstavnika Istarske županije. Sama podjela po područjima nije precizna nego se radni timovi preklapaju u pokrivanju područja koja su od njihova specifičnog stručnog interesa. No, nije bila ni intencija stvaranje usko profiliranih radnih timova koji će odrediti prioritete isključivo za područje svog stručnog interesa, nego naprotiv poticanje promišljanja ukupnog kulturnog razvitka Istarske županije. Nepreciznost definiranja područja je gotovo neizbježna, a tu smo neizbježnost u ovom slučaju željeli pretvoriti u prednost stvarajući velik broj radnih timova koji će zalazeći jedni drugima u područje dati novi pogled na mogućnosti i prijetenje s kojima se suočava kulturni razvitak u Istri, te potaknuti diskusije o kulturi.

Radni timovi u svom radu bavili su se prije svega mapiranjem postojećeg stanja, utvrđivanjem potreba i eventualnih problema, zatim planiranjem budućeg razvitka što je uključivalo određivanje ciljeva i aktivnosti koje je potrebno provesti kako bi se ciljevi i ostvarili, te indikatora koji će u budućnosti omogućiti evaluaciju Istarske kulturne strategije. U svom radu radni timovi bili su fokusirani na analizu unatarnjih snaga i slabosti kulturnog sektora u Istarskoj županiji. Naravno, nije izostala ni analiza političkih, ekonomskih, društvenih i tehnoloških čimbenika iz okruženja u kojem se nalazi kulturni sektor. Ovdje se osobito uočene velike prilike u mogućnostima međunarodne suradnje, ali i opasnosti od smanjenog interesa šire javnosti za pojedine kulturne programe. Analiza resursa s kojima raspolaže kulturni sektor u Istarskoj županiji uvijek je bila kontekstualizirana u političkom, ekonomskom, društvenom, ekološkom i tehnološkom okruženju tako da su prioritetni pravci djelovanja određeni s obzirom na potrebu za održavanjem i razvitkom postojećih djelatnosti i kulturnih potreba, zatim s obzirom na potrebu stvaranja uvjeta za rad u onim djelatnostima koje su tek začete, te naposljetku s obzirom na potrebu sudjelovanja kulturnog sektora u ukupnom društvenom i gospodarskom razvoju. Osim toga, radni timovi bili su pozvani da izraze svoje mišljenje o svim područjima kako bi zajednički došli do određenja ključnih pravaca djelovanja Istarske županije u narednom razdoblju. U tu svrhu organiziran je jedan krug

zajedničkih sastanaka više radnih timova.

Cijeli proces izrade nacrtu Istarske kulturne strategije bio je dostupan javnosti putem web stranica Istarske županije na kojima se nalaze zapisnici s ključnih sastanaka i sinteza Istarske kulturne strategije. Putem komentara građani su mogli izraziti svoje mišljenje o kulturnom razvitku, što su i učinili. Naposljetku, sam Istarski sabor kulture je mjesto gdje će se okupiti kulturni djelatnici u još širem sastavu i gdje će svojim sugestijama pridonjeti da Istarska kulturna strategija bude što potpuniji plan kulturnog razvitka.

Dogovor o prihvaćanju Istarske kulturne strategije ovisan je o kapacitetu međusobnog razumijevanja svih uključenih u proces njezine izrade, kao i svih onih na koje se strategija odnosi. Ovdje se valja prikloniti Habermasovom uvjerenju o postojanju kapaciteta međusobnog razumijevanja kao nužnom preduvjetu komunikacijske aktivnosti. Dosadašnji rad je protekao u ozračju međusobnog razumijevanja, povjerenja i poštovanja, a vjerujemo da će i sam proces usvajanja Istarske kulturne strategije proći u istom ozračju. Jedino u takvim uvjetima moguće je postići dogovor u situaciji kada imamo oprečna gledišta i stajališta. Naime, sam proces izrade nacrtu kulturne strategije, u koji se uključio izniman broj kulturnih djelatnika, ponudio je čitavu lepezu shvaćanja o naravi kulturnog sektora, o dosegu kulturne strategije, kao i, naravno, o specifičnim pitanjima kulturnog razvitka. Nepostojanje jedinstvenog razumijevanja kulture, kulturne strategije, ciljeva i aktivnosti koji se definiraju, posve je razumljivo i očekivano, i u takvim uvjetima proces stvaranja jedinstvenog nacrtu kulturne strategije od svih zahtjeva iznimno nastojanje da se međusobno razumijemo.

Nacrt Istarske kulturne strategije

Istarska kulturna strategija dokument je koji određuje prioritete i glavne pravce djelovanja Istarske županije u kulturi u narednom petogodišnjem razdoblju. Već jer rečeno da zbog upravne podjele nadležnosti Istarska županija ne raspolaže svim instrumentima kulturne politike i da tek djelomično upravlja kulturnim sektorom na teritoriju Istarske županije. Stoga je ovaj nacrt Istarske kulturne strategije vodio računa o tome da bude u okvirima upravne i teritorijalne nadležnosti. To znači da je nacrt Istarske kulturne strategije određen zakonsko-normativnom regulacijom koja je određena na državnoj razini i da se uglavnom ograničava na financijske i organizacijske instrumente provedbe kulturne politike. To nije malo. Naprotiv. Velike su mogućnosti u postizanju ciljeva putem organizacijskih i financijskih instrumenata.

Sam nacrt Istarske kulturne strategije i način njezinog nastanka odraz su tendencije Istarske županije za raspodjelom utjecaja između administracije, kulturnih djelatnika i kulturne javnosti u određivanju prioriteta i glavnih pravaca djelovanja. Ova tendencija već je uobličena kroz rad kulturnih vijeća koja su sama odredila prioritete i kriterije prema kojima prosuđuju programe u kulturi, a sada je samo nastavljena određivanjem prioriteta na razini strateškog planiranja.

Istarska kulturna strategija većim dijelom izraz je kontinuiteta u kulturnim djelatnostima i odraz potrebe za unapređivanjem postojećeg stanja u kulturi. Zbog toga većina ciljeva i mjera počiva na postojećim dostignućima i učenim

prilikama za unapređivanje postojećih djelatnosti. Pri tome se ističu dvije odrednice koje su prisutne u svim kutlurnim djelatnostima. To su inzistiranje na suvremenosti pristupa odnosno korespondiranja kulturnih djelatnosti u Istri s europskim kulturnim tokovima, i inzistiranje na kvaliteti, jer su profesionalizam i iznimna selektivnost, u izboru kulturnih programa, nužni preduvjeti kulturnog razvitka u svim djelatnostima. Kvaliteta i suvremenost možda se podrazumijevaju u umjetničkim i kulturnim aktivnostima, ali ovdje ih je potrebno posebno istaknuti da ne zaboravimo da određivanje prioriteta znači upravo selektivnost temeljenu na ove dvije odrednice.

Sljedi pregled predloženih prioriteta i ključnih pravaca djelovanja prema kulturnim djelatnostima.

Kinematografija

U kinematografskoj djelatnosti ističu se tri polja djelovanja, to su filmska produkcija, prikazivačka djelatnost i edukacija vezana uz film. Filmska produkcija u Istri je tek u povojima. U Istri još uvijek ne postoji produkcijska kuća koja je u mogućnosti iznjeti cjelokupnu filmsku proizvodnju. Pa ipak, postoje tvrtke koje su u mogućnosti pružiti različite usluge nužne za proizvodnju filma i one predstavljaju mogući zametak budućih producenstskih kuća. Unatoč minimalnim produkcijskim uvjetima u proteklih nekoliko godina formirala se generacija filmskih autora koji su ostvarili zapažene rezultate u eksperimentalnom, dokumentarnom, animiranom i namjenskom filmu.

Redovita prikazivačka djelatnost postoji samo u Puli u nedavno otvorenom Kinu Valli. Osim ovog kina u Istri se prikazivačkom djelatnošću bave i pučka otvorena učilišta, koja povremenom prikazuju filmove, te filmski festivali i revije od kojih su najznačajniji Pula Film Festival i Motovun Film Festival. U hrvatskoj postoji inicijativa za osnivanjem mreže art kina, a aktivnu ulogu u ovoj inicijativi ima i Kino Valli. Stvaranje mreže trebalo bi osigurati permanentnu pristunost kvalitetnih filmova. Potencijali članovi ove mreže jesu i istarska pučka otvorena učilišta koja već ostvaruju suradnju na razmjeni filmskih programa.

Edukacija je osobito problematična u području filmske djelatnosti jer se filmska kultura u školama sustavno zanemaruje, iako je prema školskim programima dijelom osnovnog obrazovanja. U tom kontekstu osobito je tragičan podatak da čak ni Škola za primjenjenu umjetnost u Puli nema predmet vezan za film. Što se pak tiče neformalne edukacije ona postoji, ali je sporadična i vezana uz filmske manifestacije, tj. još uvijek nije dovoljno razvijena. Na filmskoj edukaciji je nužno što prije početi s radom jer je jedino tako moguće razviti percepciju filma kao umjetnosti.

Kako bi se stanje u kinematografskoj djelatnosti unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju razviti produkcijske uvjete za filmsko stvaralaštvo i napraviti značajne pomake u razvoju publike.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je ulagati u ljudske resurse putem stipendiranja filmskih djelatnika, zatim u suradnji s općinama i gradovima dati financijsku potporu za nabavu opreme potrebne da bi se usluge u području filma diversificirale prema postojećim potrebama, u suradnji s općinama i

gradovima stvoriti županijsku mrežu kina i na taj način olakšati već postojeću suradnju, ali i olakšati razmjenu sadržaja, zajedničko ulaganje u promociju. Nadalje, potrebno je utjecati na škole da provode program iz filmske kulture i na ovom polju uspostaviti suradnju s Hrvatskim filmskim savezom i nadležnim upravnim tijelima. Osim toga, potrebno je u suradnji s općinama i gradovima, razviti model poticanja školskih nastavnika da upoznaju djecu s filmskim sadržajem putem odlazaka u kino.

Glazba

Stanje u glazbenoj djelatnosti u pogledu koncertnog života, uvjeta stvaralaštva i količine obrazovanja nije zadovoljavajuća. Osobit problem predstavlja niska razina glazbene kulture što je dijelom posljedica smanjenog broja sati iz glazbenog odgoja u školama i činjenice da se bavljenje glazbom ne stimulira. Nisku razinu glazbene kulture prati i gubitak kriterija tako da na javnim manifestacijama često prevladava glazbeni kič, a u odlučivanju o javnim potrebama u kulturi izjednačava se amaterizam i profesionalno bavljenje glazbom. Sve to doprinosi urušavanju vrijednosnog sustava u području glazbe.

Organizacija koncertnog života u Istri odvija se prvenstveno putem glazbenih manifestacija, a one se uglavnom organiziraju bez suglasja s lokalnom umjetničkom zajednicom. Ovdje je potrebno učiniti dodatan napor da se glazbene manifestacije organiziraju na način koji će ostaviti dubljeg traga u istarskoj kulturi i omogućiti stavljanje u suodnos domaćeg i inozemnog glazbenog stvaralaštva. Nadalje, u organizaciji koncertnog života postoji golem nesrazmjer u broju kulturnih događaja u ljetnim i zimskim mjesecima, što je potrebno riješiti u suradnji s organizatorima glazbenih manifestacija.

Podrška orkestrima u Istri nije zadovoljavajuća. Simfonijski i Harmonikaški orkestri koji djeluju pri Centru za orkestralne djelatnosti Sveučilišta u Puli zapravo počivaju na vanjskim suradnicima. Orkestralnu glazbenu aktivnost je teško razvijati bez kontinuiranog zajedničkog rada i stoga je u suradnji sa Sveučilištem u Puli, koje upravo otvara nove studije (gudački odjel), potrebno izvidjeti mogućnosti davanja podrške konitnuiranom djelovanju orkestara.

Kako bi se stanje u glazbenoj djelatnosti unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju podići opću razinu glazbene kulture, razviti produkcijske uvjete za glazenu djelatnost, kao i institucionalnu potporu za obavljanje orkestralne djelatnosti.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je uspostaviti jasne i precizne kriterije za dodjelu javnih sredstava, zatim precizno odrediti namjenu javnih sredstava (npr. za glazbu, za kulturni amaterizam...), dati potporu razvoju ljudskih kapaciteta u glazbenoj djelatnosti, u suradnji s općinama i gradovima otvoriti radne prostore za glazbenike, te u suradnji sa Sveučilištem u Puli podržati rad Centra za orkestralne djelatnosti, Simfonijskog orekstra i Harmonikaškog orkestra.

Likovna umjetnost

Likovna umjetnost u Hrvatskoj djeluju unutar fragmentiranog organizacijskog i vrijednosnog sustava. Ova situacija generira čitav niz problema za umjetničku

produkciju, tržište umjetništa, potporu iz javnih fondova i, naravno, za muzejsko-galerijsku djelatnost. U tom smislu nužno je stvaranje koherentnog sustava suvremene likovne umjetnosti koji će korespondirati sa sličnim sustavima izgrađenim u drugim europskim zemljama.

Osim toga, opća razina vizualne kulture (koja osim likovnih umjetnosti obuhvaća i arhitekturu, dizajn i druge primjenjive umjetnosti) na izrazito je niskoj razini. Ova niska razina vizualne kulture vidljiva je u arhitekturi, uređenju javnih površina (uključuje i skulpture koje se bez kriterija postavljaju na javne površine), u odnosu prema vizualnosti u školama, medijima, itd. Naravno, radi se o pogubnom kontekstu za likovnu umjetnost. Zbog toga je nužno razviti određene mjere koje bi postavile elementarne standarde vizualne kulture koje bi svi morali zadovoljiti prilikom intervencije u javne prostore.

Kada govorimo o likovnoj umjetnosti u Istri, tu se prije svega suočavamo s problemom disproporcije između broja umjetnika i broja galerija odnosno uopće izlagačkih prostora. Činjenica je da u Istri djeluje vrlo malo galerija, da privatne galerije vrlo teško opstaju zbog nepostojanja tržišta umjetnina, a ne postoji ni izgrađeni sustav otkupa umjetnina od strane javnih ustanova ili privatnih (i korporativnih) kolekcionara. Ne postoje razvijene institucije legalnog tržišta umjetnina koje bi obuhvaćalo umjetnike, galerije, eksperte i vještake, kolekcionare, itd. Nepostojanje tržišta suvremene likovne umjetnosti poseban je problem umjetnicima kojima je tržište nužno radi osiguravanja egzistencije. Nepostojanje domaćeg tržišta reflektira se i na položaj umjetnika na međunarodnom tržištu jer u Istri, ali ni u Hrvatskoj, ne djeluju ozbiljne galerije koje bi se bavile plasmanom umjetnika na međunarodno tržište putem sajmova ili suradnji s internacionalnim galerijama. Što se tiče mogućeg razvoja tržišta kao poseban problem ističe se različitost interesa aktera koji djeluju u polju likovne umjetnosti.

Velik je problem i nedostatak stručnog osoblja koji bi se bavili galerijskom djelatnošću, ili uopće likovnom umjetnošću. Na sve ove probleme nadovezuje se i problem s izložbenim prostorima, koji su uglavnom neadekvatni, a u Istri ne postoji niti jedan izložbeni prostor za postavljanje većih tematskih ili retrospektivnih izložbi. Nedostaje i refleksija o umjetničkom radu. Mediji slabo i/ili nekvalitetno prate događaje iz suvremene vizualne umjetnosti i posve nedostaju kritički tekstovi.

Opisano stanje ukazuje na žurnu potrebu za stvaranjem sustava u kojem će se razvijati likovna umjetnost. Nekoliko je prioritarnih područja u kojima bi trebalo djelovati. Jedna od ključnih potreba je stvaranje informacijskog sustava koji bi povezo postojeće elemente u koherentnu cjelinu tako da se uopće dobije pregled postojećeg stanja i da se olakša komunikacija i suradnja među postojećim akterima u likovnoj umjetnosti. Nije nužno da se uspostavlja zaseban informacijski servis nego je potrebno stvoriti informacijski servis za kulturu koji će kontinuirano ažurirati podatke. Pitanje stručnog osoblja koje kronično nedostaje u likovnoj umjetnosti moguće je riješiti samo razvijanjem sustava stipendija za specijalizirane studije i otvaranjem mogućnosti zapošljavanja. U izdavaštvu u području likovne umjetnosti situacija je dobra, ali i tu ima prostora za pomake nabolje jer je trenutno financijska potpora izdavačima monografija nedovoljna što rezultira predugim trajanjem procesa izrade monografija i, posljedično, sporim ritmom izlaženja. Pa ipak, u Istri je

izdano 25 monografija likovnih umjetnika. S druge strane, u izdavaštvu nedostaju povjesne sinteze, istraživanja i radovi o umjetnosti od 50-tih godina naovamo.

Osnivanjem Muzeja suvremene umjetnosti Istre pokušava se odgovoriti na neke od temeljnih problema s kojima je suočena djelatnost suvremene likovne umjetnosti. To se prije svega odnosi na produkciju jer Muzej je zamišljen kao produkcijsko središte koje će umjetnicima pružiti mogućnosti za produkciju radova. Osim toga, Muzej će otvoriti i prostor za istraživanja suvremene vizualne umjetnosti i publikaciju radova na tu temu. Naravno, osnovna djelatnost Muzeja je ona izložbena te će Muzej imati važnu zadaću ispunjavanje praznina u izložbenoj djelatnosti organizacijom tematskih, problemskih i samostalnih izložbi.

Kako bi se stanje u likovnoj djelatnosti unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju podići opću razinu vizualne kulture, razviti produkcijske uvjete nužne za likovnu umjetnost, povećati vidljivost suvremenog likovnog stvaralaštva i dati poticaj stvaranju tržišta suvremene likovne umjetnosti.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je dati potporu razvoju ljudskih kapaciteta u likovnoj umjetnosti kroz sustav stipendija, u suradnji s općinama i gradovima otvoriti radne prostore za likovne umjetnike, dati potporu umjetnicima za nastupe na relevantnim međunarodnim samostalnim ili skupnim izložbama, u suradnji s općinama i gradovima pokrenuti sustav otkupa radova likovnih umjetnika putem neovisnih ocjenjivačkih tijela, te dati potporu nastupima galerija na relevantnim međunarodnim sajmovima suvremene umjetnosti. Nadalje, potrebno je dati potporu stvaranju respektabilne manifestacije iz područja suvremene likovne umjetnosti, dati potporu osnivanju neovisnih centara za produkciju i promociju likovne umjetnosti, dati potporu promociji suvremene istarske umjetnosti putem medija i kroz turističku promociju. Kako je Muzej suvremene umjetnosti važna poluga u ostvarivanju postavljenih ciljeva potrebno je što prije pokrenuti produkcijsku, istraživačku i izlagačku djelatnost ovog Muzeja, a u tu svrhu potrebno je dati potporu stvaranju stručnog kadra u Muzeju, putem zapošljavanja i specijalizacija, te dati potporu stvaranju fundusa Muzeja suvremene umjetnosti Istre.

Književnost i nakladništvo

Produkcija knjiga u Istri je respektabilna, što se odnosi podjednako i na kvalitetu naslova i na njihov broj. No, ono što nedostaje jesu kapitalni nakladnički projekti koji imaju jednu važnu kulturološku dimenziju koja prelazi okvire pojedinačnih kulturnih ili umjetničkih djelatnosti. Kada je riječ o književnosti u Istri djeluju vrsni književnici, postoje značajne književne manifestacije i više odličnih organizatora književnih susreta tako da se može govoriti o zadovoljavajućoj razini književne promocije.

U financiranju nakladničkih i književnih projekata važno je sredstva s kojima se raspolaže na županijskoj razini usmjeriti u nekoliko najkvalitetnijih projekata, a ne sredstva rasparčati na niz manjih projekata, često upitne kvalitete. Samo financiranje od strane Županije ponekad daje legitimitet projektima koji nemaju nikakvu umjetničku ili kulturološku vrijednost i time se zapravo snizuju kriteriji

u književnosti. Zbog toga treba postrožiti kriterije i promijeniti način rada kulturnog vijeća koje bi trebalo vrednovati i same tekstove prije odlučivanja o potporama.

U Istri je na području književnosti od iznimne važnosti razviti suradnju sa Sveučilištem u Puli koje je potencijalno žarište budućeg književnog i kulturnog života uopće. Sveučilišni život je često posve odvojen od kulturnog života i tu situaciju valja prevladati. Zbog toga je važno podupirati projekte koji će stvarati veze prema akademskim građanima, prvenstveno studentima, i uključivati ih u kulturni život.

Potpore u nakladništvu imaju dvije forme - financijska potpora samom izdanju i otkup knjiga. Radi se o različitim modelima sufinanciranja, koji takvi trebaju i ostati, i treba se oduprijeti pokušajima da ih se izjednači jer radi se o modelima koji imaju različite ciljeve i dosege. Kada je riječ o potporama izdanjima one se daju na rok od godine dana. Ovaj rok je prekratak za rad na složenijim nakladničkim projektima i u tim bi slučajevima potpore trebalo dati na dulji rok tj. uvesti višegodišnje potpore. Potpore izdanjima su premale i postoji tendencija da se vrlo malim istim sredstvima potpomažu vrlo različiti, i opsegom i kvalitetom, nakladnički projekti, što ukazuje na nedostatak selektivnosti kod odluka o potporama, koja je nužna za racionalno usmjeravanje sredstava u kulturnim djelatnostima. Kada je pak riječ o otkupu knjiga nužno je povećati sredstva za otkup jer otkupom se popunjavaju fondovi narodnih knjižnica.

Problem s kojim se suočavaju istarski nakladnici je stanje u popratnim djelatnostima - tisku i obradi i doradi knjiga. Naime, tih poslovnih subjekata ima malo i ne odgovoraju suvremenim zahtjevima nakladništva. Ova situacija generira čitav niz problema za nakladnike, poskupljuje izdanja i produljuje rokove.

U svim oblicima potpora književnosti i nakladništvu najvažniji kriterij mora biti kvaliteta izdanja. Kvaliteta i estetska vrijednost imanentni su kulturnom djelovanju i zbog toga ovaj kriterij mora biti iznad svih. Tek nakon toga možemo govoriti o regionalnoj specifičnosti i drugim kriterijama. Zbog toga je iznimno važno poduzeti mjere koje će poticati izvrsnost u književnosti i nakladništvu. Ovo je moguće postići pomnijom selektivnošću projekata koji će dobiti potporu i razvojem mehanizama koji će u odlučivanju staviti težište na stručnu procjenu i onemogućiti sukobe interesa u tijelima odlučivanja.

Kako bi se stanje u književnosti i nakladništvu unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju razviti produkcijske uvjete u književnosti i nakladništvu, podići svijest o vrijednosti kulture i povećati razinu autonomije kulturnog sektora.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je dati potporu razvoju ljudskih kapaciteta u književnosti i nakladništvu kroz sustav stipendija, potrebno je odrediti nakladničke prioritete (tzv. "kapitalna izdanja") i usmjereti ljudske i financijske resurse u realizaciju ovih prioriteta, potrebno je uvesti autorske stipendije za književnike (po uzoru na Ministarstvo kulture), dati potporu međunarodnoj razmjeni pisaca te osnovati rezidens centar za pisce u Istri. Nadalje, potrebno je precizno odrediti namjenu sredstava koja se dodjeljuju putem natječaja za

javne potrebe u kulturi i razraditi mjere za sprečavanje sukoba interesa u tijelim odlučivanja. Potrebno je uspostaviti višegodišnje potpore za kompleksne projekte u nakladništvu.

Kazališna umjetnost

Osnova svake kulturne djelatnosti je produkcija, a upravo je produkcija izrazito problematična u kazališnoj djelatnosti u Istri. Osim Istarskog narodnog kazališta, kontinuiranu vlastitu produkciju imaju još jedino Kazalište Dr. Inat i Teatar Ulysses. Povremeno skupine pojedinaca oforme poneku umjetničku grupu koja proizvede plesnu ili dramsku predstavu, no do sada se ove grupe nisu nastavile kontinuirano baviti kazališnom produkcijom. Razloge za ovaj problem valja potražiti u nedovoljnim resursima s kojima raspolaže kazališna djelatnost u Istri. Prostori za rad su neadekvatni, tehnika nije zadovoljavajuća. Što se tiče ljudi, u Puli postoji dovoljan broj kvalitetnog umjetničkog i tehničkog osoblja koji može proizvesti kvalitetne predstave, no u ostatku Istre upitno je postoji li dovoljno educiranog umjetničkog i tehničkog osoblja koje bi moglo pokrenuti kazališnu produkciju. Poseban problem predstavlja nepostojanje kriterija za vrednovanje kazališne produkcije nego se vrednuje reprezentativnost institucije što onda stvara nepotrebne razlike između institucionalne i vaninstitucionalne produkcije.

Ukupno gledajući financijski resursi usmjereni su više prema manifestacijama nego li prema produkciji što ne djeluje stimulativno na kazališnu produkciju i dugoročno može predstavljati problem razvoju plesnog i dramskog kazališta u Istri. Stvaranje umjetničkog ansambla u Istarskom narodnom kazalištu jedna je od prijeporih točki jer stvaranje ansambla nije argumentirano ni umjetničkim ni ekonomskim razlozima, ali jest poduprto zakonskom regulativom i općim stanjem u Hrvatskoj, gdje se preferiraju stalni kazališni ansambli. Suvremenom kazalištu je potrebna mobilnost umjetničkog osoblja i projektno organiziran rad, tako da je resurse svakako bolje usmjeriti u realizaciju kvalitetnih umjetničkih projekata. Osim toga, to je i način da se kvalitetnije iskoriste svi ljudski potencijali koji danas postoje u Istri u području plesnog i dramskog kazališta. Radi se o iznimno pozitivnoj situaciji da danas minimalno dvadesetak izvođača i autora iz Pule i Istre igra važnu ulogu u hrvatskom i slovenskom plesnom i dramskom kazalištu, i tu je situaciju potrebno kapitalizirati.

Kada govorimo o kazališnoj ponudi, osim Istarskog narodnog kazališta, koje ima ulogu repertoarnog kazališta i navedenih kazališta Dr. Inat i Teatra Ulysses, ona se upotpunjuje i radom nekolicine festivala u Puli, Umagu i Sanvinčentu. Kao i svi festivali i ovi osciliraju u svojoj ponudi i kvaliteti, no radi se o kvalitetnim festivalima koji na zadovoljavajući način upotpunjuju potrebe građana za kazališnom pondom. Manjkavost ovih festivala jest njihova nedovoljna komunikacija s lokalnom umjetničkom zajednicom koju se ne kontekstualizira i ne promovira tako da ovi festivali ostaju izdvojeni događaji bez dugoročnijeg utjecaja na kazališni život Istre. Festivali su moguća žarišta kulturne suradnje, mjesta koja povezuju umjetnike, i koja mogu imati vlastitu produkciju koja kasnije nastavlja živjeti i neovisno od festivala.

Kazališnu ponudu upotpunjuju i gostovanja kazališnih predstava po gradovima. Ova gostovanja uglavnom se odvijaju stihijski tako da ima puno dupliranja programa i ne razvijaju se posebnosti pojedinih programa. Razloge za ovo

stanje valja potražiti u nedovoljnoj komunikaciji među organizatorima, ali i nedovoljnoj mobilnosti publike. Razvojem mreže gostovanja koja bi počivala na kvalitetnoj komunikaciji među organizatorima moguće je ovu ponudu znatno unaprijediti.

Jedan od većih problema u Istri je odsustvo kazališne kritike. Nepostojanje kazališne kritike ima posljedice na djelovanje i kazališnih djelatnika i na očekivanja publike. Novinari nisu dovoljno educirani za praćenje kazališnih programa. Osim toga, mediji nisu skloni nit promociji kazališnih događaja.

Poseban problem u kazališnoj djelatnosti jest zanemarivanje kazališta u školskom sustavu. Škole đacima više ne prenose ni elementarna pravila o ponašanju u kazalištu, učenicima se u kazalištu ne nudi primjeren sadržaj što ih dodatno udaljava od kazališta, a ni organizacija kazališnih predstava za učenike nije na potrebnom nivou tako da nekolicina učenika često ometa izvedbu predstave i onemogućuje druge učenike da pogledaju predstavu u normalnim uvjetima. Ovakvo stanje ne doprinosi razvoju interesa za kazalište. Pa ipak, postoje i pozitivni primjeri kao što je Pazinski kazališni kamp, manifestacija koja bitno doprinosi razvoju senzibiliteta i ljubavi prema kazalištu. Ova manifestacija je put mogućeg djelovanja u odgoju publike i budućih kazališnih radnika.

Neformalna edukacija je prisutna i postoji čitav niz radionica koje se održavaju, no upitan je učinak radionica i seminara koji traju nekoliko dana i nakon čega ne slijedi nikakav nastavak edukacije jer u edukaciji kazališnog osoblja važan je kontinuitet.

Kako bi se stanje u kazališnoj umjetnosti unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju razviti produkcijske uvjete u plesnom i dramskom kazalištu, kao i napraviti pomak u razvoju publike.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je u suradnji s općinama i gradovima ulagati u infrastrukturu potrebnu za kazališnu produkciju (prostor, tehnika, mobilna pozornica i gledalište), povećati sredstva za financiranje kazališne produkcije, dati potporu festivalima da postanu žarišta kulturne suradnje, napraviti kalendar festivala kako bi se izbjeglo njihovo preklapanje, te potaknuti same festivale na međusobnu suradnju i osobito dati potporu festivalskim produkcijama i suradnji između gostujućih i lokalnih umjetnika. Nadalje, potrebno je u suradnji s općinama i gradovima razviti model motiviranja i stimulacije nastavnika da djecu upoznaju s kazališnim predstavama, te razviti medijske (i marketinške) aktivnosti namijenjene školskoj i studenstkoj populaciji.

Novomedijska kultura

Govoriti o novomedijskoj kulturi problematično je jer se radi o području koje uvijek iznova valja definirati. U Istarskoj kulturnoj strategiji ovo područje vidimo kao kulturu koja obuhvaća one kulturne prakse u kojima se ogleda utjecaj tehnologije na umjetničko stvaralaštvo, u kojima se prožimaju socijalno i kulturno polje djelovanja u suvremeneom kulturnom kontesktu kao što su subkulture i kontrakulture te ono djelovanje koje se odvija u neprofitnim klubovima, interdisciplinarne manifestacije, nove oblike organizacijskog djelovanja u kulturi kao što su platforme i mreže, itd. Na taj način se

priklanjamo definiciji novomedijske kulture koju je iznjedrilo Ministarstvo kulture i koje je se kao određenje polja kulturnog djelovanja koristi u upravi, ali i samom kulturnom sektoru. Iako možda nespretno sročeni naziv kulturnog polja djelovanja, svako drukčije imenovanje novomedijske kulture izazvalo bi još veće nedoumice i zabune.

U kulturnim djelatnostima u novom stoljeću prevladava tzv. festivalska kultura odnosno kultura manifestacija koje agregiraju sadržaj i privlače pažnju publike, medija, sponzora i sl. Ista tendencija prisutna je i u novomedijskoj kulturi u kojoj ne manjka festivala. No, ovdje je ovaj problem još izraženiji jer je funkcioniranje organizacija (i pripadajućih prostora poput klubova), koje su nositelji ove kulture, izrazito nestabilno usljed različitih problema (financijskih, prostornih, organizacijskih). Klubovi mladih se zatvaraju jer nisu regulirani odnosi između kulturne i ugostiteljske djelatnosti (koja je neminovno prisutna u svim okupljalištima mlade populacije), nije razvijeno financiranje godišnjih programa nego se financiraju samo pojedinačni projekti, prostori u kojima se odvijaju programi ne zadovoljavaju ni minimalne tehničke uvjete, oprema je također neadekvatna, itd. Usljed svih ovih problema nastaje i vjerojatno ključni problem, a to nedostatak je stručnog osoblja koje bi se permanentno bavilo novomedijskom kulturom. Djelovanje u području novomedijske kulture posve je nemotivirajuće zbog toga što ova djelatnost ima izrazito nizak status u društvu i goleme materijalne probleme.

Unatoč svim navedenim problemima i nedostatku resursa, programi koji postoje su vrlo dobri i ovo je kulturno područje još uvijek vrelo ideja. Osim toga, za brojne kulturne djelatnike djelovanje u okviru novomedijske kulture pokazuje se kao priprema za tržište rada (umjetničkog i tehničkog osoblja). Programiranje u novomedijskoj kulturi se osniva na prijateljskim odnosima što je dugoročno neodrživo i zbog toga ovom kulturnom području prijete drastičan pad kvalitete programa. Osim toga, veze s drugim gradovima i inozemstvom, što je izrazito važno za održavanje kvalitete programa, je teško održavati bez stalne razmjene programa koja je opet nemoguća usljed nedostatka financijskih sredstava, adekvatnih prostora i opreme.

Kako bi se stanje u novomedijskoj kulturi uopće održalo i tek djelomično unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju razviti produkcijske uvjete za obavljanje djelatnosti novomedijske kulture i osigurati institucionalnu potporu u novomedijskoj kulturi, te povećati društveni status novomedijske kulture.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je u suradnji s općinama i gradovima ulagati u infrastrukturu potrebnu za djelovanje u okviru novomedijske kulture (neprofitni klubovi, radni prostori i oprema), te započeti s pružanjem ozbiljne institucionalne potpore organizacijama iz područja novomedijske kulture. Nadalje, potrebno je potaknuti ulaganje u odnose s javnošću na nivou organizacija za pojedinačne projekte i programe, te na nivou županije za cjelokupno polje novomedijske kulture, a izrazito je važno dati potporu intersektorskoj suradnji.

Materijalna kulturna baština

Istra je područje iznimno bogato materijalnom kulturnom baštinom i zbog toga

je u Istri osnovan čitav niz ustanova koje skrbe o kulturnoj baštini, no problem je u tome što su ove ustanove dugo vremena bile zapostavljene u materijalnom i financijskom smislu. To je dovelo do toga da se tek unazad petnaestak godina obavljaju neke elementarne radnje kao što je inventarizacija baštine. Određeni napredak je postignut, no i dalje ostaje čitav niz problema od kojih valja izdvojiti održavanje i čuvanje spomenika, arhivske, knjižničke i muzejske građe, te dostupnost informacija o kulturnoj baštini. Čuvanje građe je problematično jer se ona čuva u depoima koji ne odgovoraju postavljenim stručnim normama. Dostupnost informacija o baštini je problematična jer podaci o građi nisu objedinjeni, postojeći popisi su nepotpuni i tek su nominalno javno dostupni (u praksi je njihova dostupnost bitno otežana), a proces digitalizacije je tek na početku.

Veliki izazov konzervatorskoj struci predstavlja zaštita urbanih cjelina, sela i krajobraza čija je zaštita nemoguća bez šire društvene akcije, djelovanja čitavog niza institucija i podizanja svijesti o vrijednosti kulturne baštine. Ulaganje znatnih sredstava u zaštitu pojedinih segmenata baštine odnosno određenje prioriteta u zaštiti kulturnih dobara su neminovna strategija, ali gubitkom urbanih cjelina ili krajobraza nepovratno se gubi specifični ambijent života i kulture, te nastanka svih njezinih pojavnih oblika. Kako očuvanje urbanih cjelina, sela i krajobraza prvensveno ovisi o žiteljima tih prostora potrebno je hitno stvoriti sustav poticaja (npr. kroz besplatnu izradu elaborata, subvencioniranje kamatnih stopa na kredite za obnovu) kako bi ta mjesta postala poželjnijim životnim prostortima. Pored toga važnoj je raditi na podizanju svijesti o vrijednosti kulturne baštine, što je iznimno važno za sve aspekte zaštite. Stanovništvo je potrebno educirati o vrijednostima ambijenta u kojem živi i vrijednostima baštinjenog kulturnog naslijeđa. Ovdje je ključna medijacijska uloga muzeja, ali i svih drugih aktera koji se bave kulturnom baštinom.

Važan moment u očuvanju kulturne baštine je postojanje obrtnika koji raspolažu vještinama i znanjima da artefakte ili objekte obnove na primjeren način. Zbog toga je potrebno osim potpore razvoju profesionalnih restauratorskih zanimanja (npr. u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom), posebno stvoriti sustav gospodarskih poticaja za održanje i razvoj zanata i obrta koji raspolažu tradicijskim i restauratorskim vještinama i znanjima.

Prezentacija kulturne baštine nije na zadovoljavajućoj razini iz više razloga. Muzeji ne raspolažu adekvatnim izalgačkim prostorima, ne postoji sustav informiranja koji bi pružio osnovne informacije i putokaz do brojnih lokaliteta, a čitav niz lokaliteta ostaje nedostupan javnosti zbor neorganiziranosti. Sadašnju razinu prezentacije kulturne baštine potrebno je unaprijediti i to u skladu sa stručnim normama izraženim kroz međunarodne konvencije. U tom smislu treba podržati dislocirane zbirke i izlaganje *in situ* nasuprot reprezentativnih institucija koje objedinjuju građu na jednom mjestu. No, potrebno je stvoriti izložbeni prostor u kojem će biti moguće održavati kompleksnije tematske i problemske izložbe jer takvog prostora trenutno u Istri nema. Ovaj izložbeni prostor ne bi trebao biti nužno namijenjen isključivo za održavanje izložbi koje tematiziraju kulturnu baštinu nego bi trebao biti višenamjenski jer bi se tako postigla njegova puna iskoristivost. Kada jer riječ o disperziranoj prezentaciji baštine (arheološka nalazišta, crkve, zbirke, itd.) ovdje je osobit problem

održavanja takvih prostora, osiguravanja njihove dostupnosti i informiranja zainteresiranih javnosti (uključujući i turiste) o njihovoj lokaciji. Radi se o kompleksnom problemu čije rješenje zahtjeva uključivanje čitavog niza aktera i njihovo umrežavanje, i tu je potrebno stvoriti mrežu stručnog osoblja, mrežu tehničkog osoblja, informacijske servise i točke u kojima će se informacije agregirati i posredovati korisnicima (npr. Arena može biti mjesto gdje se može dobiti informacija o svim takvim lokalitetima rasutim po Istri uz objašnjenja o njihovom sadržaju i upute o tome kako do njih doći, vremenu mogućeg razgledanja i sl.).

Kako bi se stanje u očuvanju i zaštiti kulturne baštine unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju raditi na podizanju svijesti o vrijednosti kulturne baštine i harmonizirati djelatnost čuvanja i zaštite kulturne baštine s profesionalnim standardima.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno dati potporu programima prezentacije kulturne baštine putem izložbi, kompleksnih izložbi (i popratnih didaktičkih programa) i izdavačkih projekata, dati potporu digitalizaciji arhivske, knjižne i muzejske građe, kao i stvaranju informacijskog centra u Puli u kojem će biti dostupne informacije o istarskoj kulturnoj baštini. Osobito je važno stvoriti sustav poticajnih mjera za vlasnike kulturnih dobara i obrtnike koji postjeduju tradicijske i restauratorske vještine i znanja. Nadalje, potrebno je otvoriti višenamjenski i algački prostor, u suradnji s općinama i gradovima dati podršku osnivanju dislociranih muzejskih zbirki i izgraditi jedinstveni depo za čuvanje muzejske građe u skladu s profesionalnim standardima.

Muzeji

Muzeji u Istri uglavnom su završili svoje osnovne poslove poput rada na inventarnim knjigama, katalogizaciji zbirki i sl. Radi se o možda i najvažnijim poslovima u muzejskoj djelatnosti, no sada je važno napraviti i odlučni korak prema javnosti, koja je i korisnik i vlasnik muzeja. U tom smislu trenutno većina muzeja radi na postavljanju suvremenih postava koji će privući publiku, ali i koji će imati važnu obrazovnu funkciju. U realizaciji izložbene djelatnosti svi istarski muzeji suočavaju se s problemom neadekvatnog izložbenog prostora. Gotovo svi istarski muzeji smješteni su u zgradama koje se zbog svoje povijesne i kulturloške vrijednosti svrstavaju pod kulturna dobra. Kako je u takvim prostorima iz simboličkih (ali i zakonskih) ograničenja nemoguće napraviti zahvate koji će ove zgrade podrediti muzejskoj djelatnosti većina istarskih muzeja nema ni osnovne uvjete za postavljanje kvalitetnih izložbi. No, zgrade u kojima su smješteni muzeji generiraju i druge probleme poput neadekvatnih uvjeta u depoima zbog nemogućnosti da se reguliraju znatne oscilacije u temperaturi i vlazi. Ukratko, prostori u kojima su smješteni muzeji predstavljaju prepreku razvoju muzejske djelatnosti.

Nadalje, zavičajni muzeji u Istri, kojih je sedam, nalaze se u problemima zbog iznimne kompleksnosti vlastitih zbirki. Ovi muzeji osim povijesne i etnografske zavičajne građe često u svome fundusu imaju građu od antičkih predmeta do djela suvremene vizualne umjetnosti. To postavlja iznimne zahtjeve pred zaposlenike muzeja koji često nisu u mogućnosti obraditi tako kompleksnu građu. Ovaj problem mogao bi biti riješen fleksibilizacijom radnih odnosa u muzejima, ali za takvu promjenu nema zakonske osnove. Naravno pitanje je

postoji li i širi društveni konsenzus oko jedne takve promjene. Jedno od rješenja svakako je izdvajanje galerija moderne umjetnosti ili pak preuzimanje ovog fundusa od strane neke druge institucije, koja će omogućiti da ova građa ostane u posjedu i na uživanje građanima Istre. Ono što je pozitivno kada govorimo o muzejskim zbirkama jest činjenica da manje općine započinju stvarati vlastite zbirke. Na taj se način rasterećuju muzeji, a ove općine dobivaju zanimljiv i njima važan sadržaj. Stvaranje zbirki u manjim mjestima reflektira povećano zanimanje za pitanja identiteta ovih općina i gradova. Naime, njihov identitet je bio ugrožen uslijed raznih političkih, socijalnih i ekonomskih promjena i sada se ponovo izgrađuje. Ova činjenica pozitivna je za istarske muzeje jer utječe na povećani interes publike, koji bilježe istarski muzeji.

Nedovoljna suradnja među istarskim muzejima, koja je važna činjenica kada se razmišlja o strategiji razvoja istarskih muzeja, proizlazi iz strukturnih razloga - različiti osnivači koji imaju vrlo različite financijske mogućnosti, različit sadržaj i veličina zbirki, i na koncu različita javna funkcija. Pa ipak, brojna su područja moguće suradnje unatoč ovim strukturnim uvjetima, kao što su suradnja u području edukacije osoblja, suradnja u području razvoja obrazovnih usluga, suradnja u izlagačkoj djelatnosti, suradnja u ulaganjima u zajedničku infrastrukturu (depoi, izložbeni prostori) i osoblje. Nadalje ova suradnja potrebna je i radi uključivanja u tokove međunarodne suradnje i radi razvijanja suradničkih projekata s drugim sektorima. Osim nesuradnje među samim muzejima trenutno ne postoji ni dovoljna suradnja muzeja s drugim institucijama poput arhiva i knjižnica na programima koji bi pobudili zanimanje stručne javnosti, ali i građana Istre.

Kako bi se stanje u muzejskoj djelatnosti unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju raditi na umrežavanju istarskih muzeja i harmonizaciji s profesionalnim standardima u muzejskom djelatnosti.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je u suradnji s općinama i gradovima dati potporu suradnji istarskih muzeja u istraživačkoj, izlagačkoj i izdavačkoj djelatnosti, te u razvoju novih usluga i projekata, zatim dati potporu osnivanju dislociranih muzejskih zbirki i naposljetku, u suradnji s općinama, gradovima i Ministarstvom kulture započeti investicije u zajedničku infrastrukturu (jedinstveni istarski muzejski depo za čuvanje muzejske građe u skladu s profesionalnim standardima i višenamjenski izlagački prostor u kojem bi se na tematskim i problemskim izložbama prezentirala muzejska građa).

Knjižnice

Knjižničarasku djelatnost izrazito je normirana i za nju su određeni standardi na nivou države. Što se tiče prostornih, ljudskih i financijskih resursa većina narodnih knjižnica u Istri nije dosegla potavljene standarde, a isto je i s obuhvatom stanovništva. Pa ipak, sustav narodnih knjižnica u Istri nije u kritičnom stanju. Naprotiv, možemo govoriti o tome da se približava postavljenim standardima, te tako svim istarskim knjižnicama nedostaje osoblje, većini knjižnica nedostaje prostor (osim knjižnicama u Umagu, Novigradu i Puli), te im nedostaju oprema i financijska sredstva. Što se tiče obuhvata stanovništva narodne knjižnice u Istri bliže se brojcima od 15% obuhvata stanovništva.

Kada u odnosu na iste standarde promatramo školske knjižnice onda je stanje daleko lošije. Ove knjižnice ne raspolažu adekvatnim prostorima, fond se ne obnavlja na zadovoljavajući način, nemaju dovoljno stručnog osoblja, itd. Ova loša situacija u školama donekle je kompenzirana tako što narodne knjižnice preuzimaju funkcije školskih, ali to otvara nove probleme narodnim knjižnicama. Kao zaključak se nameće hitno potreba da se poboljšaju uvjeti u školskim knjižnicama. No, u školama je kompleksnija situacija s obzirom na nadležnost različitih upravnih tijela (ministarstva, županija, gradovi i općine) koja nisu razvila potrebne mjere za održavanje i razvoj školskih knjižnica.

Narodne knjižnice otvaraju različite odjele koje odgovaraju na potrebe građana. To su odjeli za djecu, mlade, treću životnu dob, zavičajni odjeli, znanstveni odjeli, audiovizualni odjeli, itd. Ono što je problem jest neujednačeni razvoj ovih odjela jer za njihov razvoj potreban je profilirani stručni kadar, oprema, odvojeni prostori, itd. Istarske knjižnice u skladu s kulturnim potrebama i svojim mogućnostima razvijaju ove odjele.

Nadalje, kako je Istra multietnička sredina osobito je osjetljivo pitanje zadovoljavanje potreba nacionalnih manjina (talijanska, slovenska, srpska i dr.) i istarske narodne knjižnice nastoje zadovoljiti ove potrebe stvarajući funduse na jezicima nacionalnih manjina. U novije vrijeme sve je veća potreba i za knjigama na stranim jezicima (engleski, njemački, i dr), prije svega zbog razvoja turizma. Dakle, i ovdje je potrebno proaktivno djelovanje.

Istarske narodne knjižnice u proteklom su razdoblju napravile važan iskorak prema razvoju animacijskih i medijacijskih programa, što se ogleda u organizaciji simpozija, sajмова, predstavljanja i sl. Osim toga, knjižnice imaju tendenciju širenja svojih djelatnosti (npr. otvaranje kabineta za učenje stranih jezika) i povezivanja s drugim djelatnostima, što sve otvara nove mogućnosti, ali zahtjeva i nove resurse.

Informatizacija knjižnica poseban je problem jer u Hrvatskoj na žalost ne postoji jedinstven kompjutorski program za knjižničarsku djelatnost koji bi olakšao međuknjižničnu razmjenu informacija, programa i knjiga. Koriste se različiti nekompatibilni programi. Ovdje svakako postoji potreba za kompatibilnošću kompjutorskog programa.

Kako bi se stanje u knjižničarskoj djelatnosti unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju raditi na umrežavanju istarskih knjižnica i harmonizaciji s profesionalnim standardima u knjižničarskoj djelatnosti.

Da bi se ovi ciljevi ostvarili potrebno je u suradnji s općinama i gradovima te Ministarstvom kulture i Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa izgraditi središnju depozitarnu knjižnicu za Istru za sve knjižnice (sveučilišnu, narodne i školske), u suradnji s općinama i gradovima objediniti knjižnu ponudu i učiniti dostupnijima knjižnične usluge, dati potporu otvaranju novih odjela u knjižnicama i stvaranju novih usluga, te dati značajniju potporu proširenju fonda knjiga u zavičajnim zbirkama, proširenju fonda knjiga na jezicima nacionalnih manjina i fondu knjiga na stranim jezicima. Nadalje, potrebno je dati potporu digitalizaciji posebno vrijedne knjižne građe kako bi se i ona učinila dostupna javnosti.

Nematerijalna kulturna baština

Nematerijalna kulturna baština manifestira se kroz usmene izraze i tradicije, usmenu književnost (uključujući i jezik kao dio te baštine), izvedbene umjetnosti (glazba, ples, kazalište, itd.), društvene navade, običaje, rituale, proslave, znanja (i uz to vezani postupci) o prirodi i univerzumu te kroz tradicijsko rukotvorstvo, znanja i vještine. Dakle, pod nematerijalnom kulturnom baštinom razumijemo izraze, umijeća, znanja, predstavljanja – kao i instrumente, predmete i kulturne prostore s tim u vezi – koje društva i grupe, u pojedinim slučajevima i pojedinci, prepoznaju kao dio vlastite kulturne baštine. Kako za nematerijalnu kulturu možemo koristiti i izraz živa tradicija to znači da je bavljenje nematerijalnom kulturom izrazito usmjereno na ljude (i zajednice) i cjelokupni kulturni kontekst, a manje na izolirane pojave, vrste ili žanrove.

Istra je plurietničko i multikulturalno područje koje je usljed brojnih migracija stanovništva, intenzivne kulturne difuzije i transformacija načina života iznimno bogato nematerijalnom kulturnom baštinom. Na žalost, bogatstvo nematerijalne kulturne baštine nije dovoljno istraženo, dokumentirano i prezentirano. Usprkos visokom vrednovanju nematerijalne baštine Istre na deklarativnoj razini u praksi nije mnogo učinjeno na njenoj valorizaciji, što možda najbolje ilustrira činjenica da je zadnje sustavno istraživanje nematerijalne baštine Istre napravljeno u razdoblju 1948 – 52. Nasuport stručnom i znanstvenom radu koji kronično nedostaje, prisutan je čitav niz aktivnosti koji se temelje na nematerijalnoj baštini, a koji je zapravo često iskrivljuju, koriste je izvan konteksta i površno interpretiraju što sve zajedno dovodi do pogrešnih zaključaka i definicija određenih fenomena, zanemarivanja drugih, i promicanja pogrešnih znanja o baštini. Osim toga, kulturna baština često se razumije isključivo u reprezentativnom obliku (npr. scenski nastupi folklornih skupina na različitim manifestacijama), a zanemaruje se čitav korpus oblika i pojavnosti nematerijalnog stvaralaštva (npr. dijalekti, način shvaćanja svijeta, vještine i znanja o obradi materijala, itd.).

Iz činjenice da ne postoje sustavni programi sakupljanja građe i dokumentacije nematerijalne baštine proizlazi poseban problem za sve istraživače (i korisnike) nematerijalne baštine. Postojeća građa i dokumentacija su razasuti, a velik dio uopće nije dokumentiran. Zbog neorganiziranog pristupa čak i informacije o postojećoj građi, kopije dokumentiranih oblika i pojavnosti nematerijalne baštine nisu lako dostupni građanima Istre. Ova situacija dodatno produbljuje probleme očuvanja nematerijalne baštine, i zbog toga je nužno žurno napraviti županijski registar nematerijalne baštine i sistematizirati postojeću građu i dokumentaciju, započeti istraživanja i dokumentaciju te stvoriti informacijski servis koji će biti javno dostupan.

Od iznimne je važnosti da ove, kao i sve druge poslove vezane za nematerijalnu baštinu, obavljaju stručni ljudi (etnolozi, etnomuzikolozi, antropolozi, socijalni antropolozi, sociolozi, itd.). Naime, u području nematerijalne kulture čitav niz poslova obavljaju ljudi koji nisu stručni i koji unatoč *dobroj volji* i entuzijazmu doprinose pojednostavljivanju, iskrivljavanju, osiromašenju, pa naposljetku i nestanku brojnih fenomena nematerijalne kulture.

Zadaće Istarske županije, koje proizlaze iz programa zaštite kulturnih dobara, odnose se na stručna istraživanja i analize fenomena koji su u hrvatskoj registrirani kao kulturna dobra, a koji se namjeravaju predložiti za UNESCO-ov registar nematerijalne baštine (bitinade, dvoglasije u tijesnim intervalima, itd.). Ukoliko se želi uspješno ispunjavanje ove zadaće, ona se mora obaviti na najvišem profesionalnom nivou uz uvažavanje svih stručnih normi.

Kako bi se stanje vezano za nematerijalnu kulturnu baštinu unaprijedilo potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju razviti institucionalnu potpore u svim djelatnostima vezanim uz nematerijalnu kulturu u skladu s najvišim profesionalnim standardima.

Da bi se ovaj cilj ostario potrebno je osnovati Centar za nematerijalnu kulturu Istre (pri Etnografskom muzeju Istre) koji bi imao funkcije obavljanja sustavnih istraživanja na terenu u svim vidovima i načinima suvremenog bilježenja (audio i video snimanjima in loco, intervjui s baštinicima i ostalim informatorima), arhiviranja sve građe o tradicijskim znanjima i umijećima svih naroda i etničkih grupa Istre, prikupljanja i katalogizacije sve relevantne građe koja se nalazi izvan Istre te njenog znanstvenog obrađivanja i digitaliziranja. Nadalje, Centar bi pružao stručnu pomoć i savjetovanje zajednicama i grupama koje baštine dobro u identificiranju, definiranju, očuvanju, izvođenju i prenošenju dobra, te bi na taj način pridonio podizanju samosvijesti zajednica i svijesti o vrijednosti kulturne baštine. Važna djelatnost Centra bila bi i pedagoška djelatnost (educiranje stručnog kadra za prenošenje znanja i vještina; organiziranje radionica za zainteresiranu javnost; savjetovanje folklornih i dr. amaterskih skupina), javna djelatnost kroz organizaciju skupova i simpozija, te izdavaštvo i uspostavljanje suradnje sa srodnim institucijama i stručnjacima u zemlji i inozemstvu. Osim osnivanja Centra za nematerijalnu kulturu potrebno je osnovati i Vijeće za nematerijalnu kulturu pri Istarskoj županiji koje bi se skrbilo da programi podržani od Istarske županije provode u skladu s profesionalnim standardima, samo bi iniciralo prijedloge i pripremalo dokumentaciju za upis u registar kulturnih dobara.

Kultura talijanske nacionalne manjine

Prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj su uređena na državnoj razini (npr. Zakonom o pravima nacionalnih manjina i Zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina). U tim su propisima odredbe o manjinama temeljito razrađene i od samih manjina povoljno ocijenjene. Istra dosljedno provode ove odredbe i u tom smislu može se govoriti o tome da je stanje zadovoljavajuće s normativno-pravnog aspekta. Pa ipak, postoji prostor za unapređenje kulturnih odnosa odnosno postoji prostor za unapređenje socijalizacije talijanske kulture u Istri. To se prije svega odnosi na socijalizaciju talijanskog jezika u Istri, ali i na druga područja kulture poput književnosti, likovne i drugih umjetnosti. Ova socijalizacija je moguća prije svega kroz interakciju kultura i njihovo međusobno upoznavanje i stoga je upravo ovim interakcijama potrebno dati poticaj. Pitanje socijalizacije jezika neodvojivo je od škola i organizacije školskog sustava. To svakako donekle izlazi iz okvira Istarske kulturne strategije, ali postoji mogućnost suradnje kulturnog sektora s obrazovnim, upravo na pitanjima socijalizacije talijanske kulture (npr. uključivanjem talijanske nacionalne manjine u izradu programa i udžbenika koji se odnose na

zavičajnu nastavu).

Vrlo važno pitanje za talijansku zajednicu svakako je i prezentacija doprinosa talijanske manjine istarskoj kulturi i povijesti. Kako u ovoj prezentaciji (npr. u turističkim vodičima, ali i udžbenicima) još uvijek nalazimo stereotipne ideologizirane prikaze vrlo je važno precizno utvrditi kako se prikazuje doprinos talijanske nacionalne zajednice istarskoj kulturi i povijesti. Naravno, ovaj ahistorijski pristup nije rezerviran za talijansku zajednicu, nego i za hrvatsku i slovensku te je stoga potrebno provesti znanstvena istraživanja koja će na određenom uzorku tema istražiti kako se ove zajednice međusobno vide u udžbenicima i drugim tiskovinama. Slijedeći korak je djelovanje u skladu s rezultatima istraživanja. Istarska župnija trebala bi podržati ovakva istraživanja jer su ona dugoročno iznimno korisna za razvoj kulturnih odnosa.

Osim toga talijansku zajednicu, kao i druge manjine, potrebno je uključiti u sve aktivnosti koje se predviđaju Istarskom kulturnom strategijom, naravno, ovisno o resursima i potrebama. No, pri tome valja voditi računa da je za talijansku zajednicu specifična raspršenost njezinih institucija i izvan Istre tako da se vrlo bitne institucije za talijansku zajednicu nalaze u Rijeci i Kopru i one predstavljaju iznimne resurse za talijansku zajednicu.

Kako bi se u Istri unaprijedila kultura talijanske nacionalne manjine potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju razvijati multikulturalizam i interkulturalnu komunikaciju.

Da bi se ovaj cilj ostvario potrebno je unaprijediti socijalizaciju talijanske kulture u Istri i to putem sudjelovanja institucija talijanske nacionalne manjine u provedbi Istarske kulturne strategije, osobito u onom dijelu koji se odnosi na izradu programa i udžbenika iz zavičajne nastave, kroz potporu programima kulturne razmjene i proširenju fonda knjiga na talijanskom jeziku u svim knjižnicama u Istri. Nadalje, osobito je važno dati potporu interkulturalnoj komunikaciji u Istri i to kroz mjere kao što su potpora objavljivanju prijevoda djela istarskih književnika koji pišu na talijanskom i hrvatskom jeziku (na hrvatski odnosno talijanski jezik) ili potpora programima socijalizacije talijanskog jezika.

Međunarodna kulturna suradnja

Međunarodna kulturna suradnja danas se razvija različitim tokovima i formama, putem kulturne razmjene, međunarodnih projekata i dugoročnih programa, platformi i mreža, ali i jednostavnim gostovanjima umjetnika i drugih kulturnih djelatnika. Što se tiče međunarodne kulturne suradnje u Istri ona se uglavnom oslanja na gostovanja stranih umjetnika, koji uglavnom gostuju na ljetnim festivalima. Ova suradnja je zadovoljavajuća po svom opsegu, ali ne i po kvaliteti jer ovi gostujući umjetnici ne ostavljaju dubljeg traga u istarskoj kulturnoj sceni. Naime, gostujući umjetnici rijetko surađuju s domaćim umjetnicima (kroz radionice, koprodukcije i sl.) tako da ova gostovanja nemaju dugotrajniji učinak. Što se pak tiče međunarodne suradnje u kojoj sudjeluju istarski umjetnici tu se radi o vrlo skromnim aktivnostima koje slijede utabane staze tako da se iz godine u godinu ponavljaju ista gostovanja, i ne postoji sustavni plan gostovanja tako da se ona uglavnom odvijaju u zemljama bivše Jugoslavije što možemo smatrati pozitivnim, ali ne i dovoljnim.

Jedan od uzroka ovog skromnog opsega gostovanja istarskih umjentika povezan je sa slabom kulturnom produkcijom u Istri, ali je dijelom i posljedica stava da se gostovanja umjetnika i kulturnih djelatnika u inozemstvu ne vrednuju dovoljno, nasuprot visokom vrednovanju stranih gostovanja u Istri. Ovo shvaćanje proizlazi iz temeljnog nerazumijevanja značaja iznozemnih gostovanja istarskih umjentika i kulturnih djelatnika za razvoj kulturnog sektora u Istri.

U Istri postoji velik interes za sudjelovanjem u međunarodnim projektima, osobito onim financiranim kroz programe Europske unije. Pa ipak, unatoč tome što istarske organizacije i Istarska županija sudjeluju u više takvih projekta ovoj tip međunarodne suradnje moguće je dalje razvijati. Kako bi se to i ostvarilo potrebno je razviti kvalitetniji informacijski servis, ali i usluge edukacije i konzultacija u razradi projekata. U Istri već postoje institucije koje mogu preuzeti i ove funkcije, poput Istarske razvojne agencije, Zaklade za civilno društvo, EU-Ino centar itd.

Za međunarodnu kulturnu suradnju od iznimnog je značaja postojanje okvira unutar kojega se ona može odvijati. Ovaj okvir bi trebao voditi računa da se olakša i podupre kulturna razmjena nasuprot jednosmjernim gostovanjima, da se podupire projektna međunarodna suradnja, da se festivalima uvjetuje razvojna komponenta koja će se osnivati prije svega na međunarodnim festivalskim produkcijama, da se potakne mobilnost i na individualnoj razini putem stipendija, usavršavanja i rezidens projekata, da se odrede prioriteta područja međunarodne suradnje, itd. Kako trenutno ne postoji tijelo koje bi moglo razviti ovaj okvir potrebno je osnovati Vijeće za međunarodnu kulturnu suradnju pri Istarskoj županiji koje bi se prije svega bavilo ovim pitanjima.

Kako bi se u Istri unaprijedila međunarodna kulturna suradnja potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju stvoriti okvir za međunarodnu kulturnu suradnju koji će se temeljiti na međunarodnim projektima i kulturnoj razmjeni.

Da bi se ovaj cilj ostvario potrebno je osnovati Vijeće za međunarodnu kulturnu suradnju pri Istarskoj županiji koje će stvoriti okvir za međunarodnu kulturnu suradnju, odrediti prioritete u međunarodnoj suradnji i valorizirati konkretne prijedloge međunarodne kulturne suradnje. U narednom razdoblju kroz rad Vijeća potrebno je podupirati individualnu mobilnost umjentika i kulturnih djelatnika, suradnju na međunarodnim projektima i kulturnu razmjenu. Osim toga potrebno je razviti informacijski servis za sudjelovanje u međunarodnim kulturnim projektima, ali pronaći model za edukaciju u području međunarodne suradnje i pružanje konzultativnih usluga.

Međusektorska suradnja

U Hrvatskoj međusektorska suradnja nije uobičajena niti na jednoj razini. Dugotrajna podjela različitih područja po strogo odjeljenim resorima ne korespondira s potrebama suvremenog života, ali i dalje vrijedi apsurdno načelo da se ove potrebe moraju prilagoditi administrativnoj razdiobi, a ne obrnuto, da se administrativna podjela prilagođava stvarnim potrebama. S druge strane, i sama struka nije sklona interdisciplinarnom pristupu i međusektorskoj suradnji. Struke se kod nas daleko više bave statusom i zaštitom vlastite profesije od drugih struka negoli suradnjom s njima. U takvim

uvjetima iznimno je teško poticati međusektorsku suradnju, i krajnji ishod je tog nastojanja krajnje je neizvjestan. Pa ipak, gotovo je nemoguće ostvariti kulturni razvitak bez suradnje kulturnog s drugim sektorima. Zbog toga je kulturni sektor potrebno otvoriti prema drugim sektorima i potaknuti međusektorsku suradnju na obostranu korist. Zbog sadašnjih uvjeta u kojima prevladava nesklonost međusektorskoj suradnji bit će potrebno dugo vremena da se ova suradnja pokrena, ali nakon toga mnoge stvari bit će daleko lakše ostvariti.

Obrazovni sustav zasebni je resor, iako u ne mnogo proširenom shvaćanju kulture svakako pripada kulturi. Stoga suradnju obrazovnog i kulturnog sektora, ovisno o točki gledišta možemo i ne moramo smatrati međusekotskom suradnju. Pa ipak, u postojećoj resorskoj podjeli obrazovni sustav izmiče izravnom utjecaju kulturnog sektora i zbog toga je potrebno žurno uspostaviti komunikaciju između ovih resora. Prosvjetni radnici koji čine daleko najveći i najvažniji dio obrazovnog sustava u načelu su skloni kulturnim djelatnostim i tu je činjenicu potrebno iskoristiti na uspostavljanju suradnje između obrazovanja i kulture. Postojeća situacija za kulturu nije sjajna. Predmeti koji su ključni za kulturu, poput glazbenog i likovnog odgoja, marginalizirani su, smanjen im je broj sati, a dijelovi školskih programa koji su od iznimne važnosti za kulturu, poput filmske ili kazališne kulture, u malom broju škola se provode. Škole rijetko organizirano posjećuju kulturne ustanove ili manifestacije, školska djeca nisu stimulirana da se bave umjetnošću. Studentska populacija gotovo pa da je posve nezainteresirna za kulturna zbivanja. Ovakva slika stanja dugoročno je pogubna za kulturu jer bez osnovnih informacija o kulturnim djelatnostima i bez izgrađenog interesa za kulturu u najranijoj dobi, kultura gubi supstancijalni element, ljude, bilo kao kulturne stvaraoce, bilo kao publiku. Zbog toga je nužno, u suradnji s prosvjetnim radnicima, školama i nadležnim tijelima uprave, pronaći načina da se što više kulturnog sadržaja uključi u redovne i izborne školske programe. U tom smislu valja pronaći načina da se djeca upoznaju s kulturnim sadržajem putem odlazaka u kino, kazalište, muzeje i galerije. Naravno, iznimno je važno, i tu je ključna suradnja između obrazovnog i kulturnog sektora, da se djeci posreduje primjeren sadržaj koji će ih dalje zainteresirati za istraživanja umjetnosti i kulture. U kulturnom sektoru valja razvijati posebne medijske programe namijenjene školskoj djeci i studentskoj populaciji, ali razvijati i ciljane marketinške aktivnosti prema djeci i mladima. Ove aktivnosti i programe valja razvijati interdisciplinarno koristeći znanja i volju prosvjetnih radnika. Prosvjetne radnike potrebno je motivirati i stimulirati da u okviru redovnih programa posreduju znanja iz područja umjetnosti i kulture. U tom smislu potrebno je koristiti postojeća iskustva, poput suradnje Hrvatskog filmskog saveza i brojnih škola, ali i stvarati nove programe. Što se tiče posredovanja znanja iz lokalne kulture potrebno je u škole uvesti zvičajnu nastavu, interdisciplinarni predmet u određivanju čijeg sadržaja bi sudjelovao i kulturni sektor. Suradnja obrazovnog i kulturnog sektora nužna je za razvoj čitavog niza djelatnosti u kulturi, ova suradnja već postoji, ali je nedovoljna i potrebno ju je unaprijediti.

Suradnja s visokoškolskim i znanstvenim ustanovama imanentna je kulturnom sektoru. Sveučilište u Puli tako predstavlja kadrovsku i znanstvenu osnovu za razvoj kulturnog života u Istri, i tom smislu potrebno je postojeću suradnju Sveučilišta i kulturnog sektora produbiti, na način da se zajednički razvijaju istraživački, edukacijski i umjetnički projekti.

Turizam je jedna od najvažnijih gospodarskih grana u Hrvatskoj, a u razviku turizma kultura igra važnu ulogu. Iako kultura nije primarni motiv dolaska turista u Hrvatsku, zanimanje turista za posjetom kulturnim manifestacijama, za upoznavanjem lokalne kulture i povijesti, za sudjelovanjem u kulturnim aktivnostima, iz godinu u godinu raste. No, odnos kulture i turizma u Hrvatskoj nije skladan. Od pet točaka u kojima turisti u Hrvatskoj iskazuju najniži stupanj zadovoljstva čak tri se odnose na kulturu (prezentacija kulturne baštine, kvaliteta označavanja znamenitosti i raznolikost kulturnih manifestacija). Kulturni turizam još uvijek nije dovoljno razvijen, iako u Istri imamo čitav niza pozitivnih primjera poput Motovun Film Festivala, Histria Festivala, Festivala plesa i neverbalnog kazališta u Sanvinčenatu, koji privlače brojne kulturne turiste. Suradnja između turističkog i kulturnog sektora treba imati dvije osnove - razvoj kulturnog turizma i uključivanje kulture u redovnu turističku ponudu. Kada je riječ o razvoju kulturnog turizma valja koristiti pozitivna iskustva spomenutih manifestacija i dalje razvijati ponudu. U financiranje manifestacija i uopće ponude koja privlači velik broj turista potrebno je značajnije uključiti turistički sektor. Kada je pak riječ o uključivanju kulture u redovnu turističku ponudu potrebno je bitno unaprijediti kvalitetu označavanja spomeničkih lokaliteta i povećati dostupnost informacija o svim manifestacijama, spomeničkim lokalitetima, zbirkama, muzejima, itd. Osim toga, potrebno je unaprijediti način prezentacije kulturne baštine, ali ne simplificirajući je, nego na način koji će doprinjeti njezinom razumijevanju. Postoji čitav niz mogućih susretnosti turističkog i kulturnog sektora i u njima valja razvijati međusobno razumijevanje i zajedničku prisutnost. Ono što bi svakako bilo štetno jest povlačenje jednog sektora pred drugim, obično onog kulturnog pred turističkim.

Graditeljstvo, arhitektura i urbanizam obrazuju prostor u kojem živimo i u tom su smislu važan dio kulturnog sektora. Veličina područja i način regulacije izdvojili su arhitekturu i urbanizam iz kulturnih djelatnosti i dali im poseban status što se ogleda prvenstveno u društvenom položaju ovog područja. Pa ipak, bez arhitekture i urbanizma teško je izgraditi koherentnu kulturnu politiku i stoga kulturni sektor, osobito u onom dijelu koji se tiče likovnih djelatnosti i djelatnosti vezanih uz zaštitu kulturne baštine. Arhitektura se danas percipira uglavnom kroz funkciju izgradnje i ulaganja, a svijest o arhitekturi kao dijelu vizualne i prostorne kulture sve više izostaje. Zbog toga je nužno u okviru kulturnog sektora razvijati kritičko razmišljanje o arhitekturi i urbanizmu, potaknuti diskusiju o arhitekturi kao vidu umjetničkog stvaralaštva i raditi na podizanju estetske razine uređenja prostora. U tom smislu potrebno je dati potporu prezentaciji suvremenog arhitektonskog stvaralaštva, izdavanjima knjiga iz područja arhitekture, javnim raspravama, i osobito dati poticaj realizaciji suvremenih arhitektonskih rješenja u svim javnim investicijama.

Ukoliko želimo održati izvorni ambijent urbanih cjelina, sela i krajobraza potrebno je očuvati i tradicijska graditeljstva znanja i vještine, kao i razviti nova restauratorska znanja. U tom smislu potrebno je kod graditeljskih tvrtki i obrta poticati očuvanje i/ili stjecanje tih znanja kroz subvencije i ulaganje u obnovu kuća i urbanističkih cjelina. Ovi poticaji mogu se odvijati kroz besplatnu izradu elaborata ili subvencioniranja kamata na kredite za obnovu. S druge strane, potrebno je povezati se s graditeljskim sektorom i razviti sustav licenciranja i promocije onih građevinskih tvrtki i obrtnika koji posjeduju i primjenjuju tradicijska graditeljska znanja i vještine ili posjeduju restauratorska znanja i vještine. Na taj način, u suradnji s građevinskim sektorom, treba utjecati i na

investitore i na građevinsku struku da se obnove kuća odvijaju na primjeren način u skladu s tradicijom i pravilima konzervatorske struke.

Postoji još čitav niz sektora s kojima kulturni sektor često ulazi u suradnji na različitim projektima i svaku takvu suradnju potrebno je podržati, naravno, pri tome vodeći računa da se zadržavaju najviši estetski ili drugi kriteriji (poput autohtonski) koji su važni za kulturu. Kultura mora ulaziti u međusektorske suradnje, ali pri tome ne smije izgubiti sebi svojstvene vrijednosti. Upravo je strah od gubitka ovih vrijednosti i nerazumijevanja često ostavljao kulturu po strani međusektorske suradnje. Za prevladavanje međusektorskog nerazumijevanja potrebno je razvijati međusobnu komunikaciju i povjerenje odnosno razvijati socijalni kapital. Poznato je da razvijeni socijalni kapital bitno pridonosi smanjenju svih transakcijskih troškova i zato je na prostoru Istre nužno prepoznati vrijednosti povjerenja i suradnje, kako unutar sektora, tako i među različitim sektorima.

Kultura i mediji

U Istri djeluje čitav niz elektronskih medija, dvije lokalne televizije, više lokalnih radio stanica, radijska i televizijska ispostava Hrvatske radiotelevizije te tiskani mediji - Glas Istre i La Vocce Del Popolo, a postoje i internet portali koje možemo odrediti kao istarske. Svi ovi mediji imaju rubrike, priloge ili emisije posvećene kulturi i slobodno se može zaključiti kako je zapravo svaki kulturni događaj medijski pokriven - od onih lokalnih pa do onih čiji značaj uvelike prelazi lokalne okvire. Kako je priroda ovih medija da prate dnevna zbivanja razumljivo je da su oni orijentirani prije svega na praćenje kulturnih događaja. Tematski i problemski pristup nije tako izražen, ali se svaka turbulencija u kulturnom sustavu prati. Kulturni događaji se prate uglavnom opisno. Međutim, za kvalitetno bavljenje kulturnim djelatnostima nužna je kontekstualizacija djelovanja i kritička refleksija o samom djelovanju. Kako postojeći mediji ne zadovoljavaju ove potrebe potrebno je pokrenuti medijski projekt koji bi ponudio upravo takav tip sadržaja uz priloge o najznačajnijim kulturnim događajima u Istri, intervjuje i reportaže, a osobit naglasak bio bi na umjetničkoj kritici i problemskim tekstovima.

Informacijski servis

Istarskoj kulturi nedostaju specijalističke baze podataka, poput baza o spomenicima, muzejskoj i arhivskoj građi. Ove baze podataka nastaju kao plod dugotrajnog istraživanja, prikupljanja podataka i digitalizacija. Neke od baza podataka su već u nastajanju, neke su detaljno napravljene, no za mala područja. Sva ova nastojanja valjalo bi povezati u jedan složeni informacijski servis koji bi javnosti nudio uvid u specijalističke baze podataka i svim budućim istraživačima, ali i zainteresiranoj javnosti omogućio brz i kvalitetan uvid u spomeničku baštinu, arhivsku, knjižnu i muzejsku građu.

Specijalističke baze podataka nisu jedino što nedostaje, nego su to i informacije o organizacijama u kulturi, kulturnim manifestacijama i projektima, medijima, itd. Postoji potreba i za jednom takvom bazom podataka koja bi kulturnim djelatnicima olakšala njihovu međusobnu komunikaciju i povezala rasute kulturne događaje u jednu cjelinu. Prema mišljenju brojnih kulturnih djelatnika takav informacijski servis trebao bi nuditi i informacije o mogućnostima

zapošljavanja u kulturi, natječajima za financijska sredstava, stipendijama, nagradama, itd.

Kulturni amaterizam

Kulturni amaterizam odnosi se one kulturne prakse koje se obavljaju na hobističkoj osnovi. Kulturni amaterizam važan je za razvoj kulturne participacije i za razvoj publike, a vrlo često kulturno-umjetnička društva u manjim sredinama predstavljaju okosnicu kulturnog života.

Kada govorimo o folkloru i svim praksama koje se temelje na nematerijalnoj baštini Istre, napose o plesu i glazbi, ključni je problem što je nematerijalna baština Istre posve neistražena, niti jedna institucija ne pruža stručnu pomoć i to otvara prostora raznim iskrivljavanjima tradicije koja se lažno prikazuju autentičnima. Zbog toga je za razvoj folklornog amaterizma potrebno istražiti nematerijalnu baštinu i osigurati transfer znanja prema novim generacijama, osobito u uvjetima kada je obiteljsko generacijsko prenošenje znanja gotovo iščezlo. Osim toga, posebno je važno da sva tijela koja se bave nematerijalnom baštinom ili kulturnim amaterizmom vrednuju autohtonost kao iznimnu vrijednost. Kada je pak riječ o prezentaciji folkloru u Istri nužno je reorganizirati postojeću Županijsku smotru folkloru na način da se ona osuvremeni i obogati sadržajem, tako da se prezentira sve bogatstvo istarske nematerijalne baštine, uz davanje prioriteta autohtonosti i kvaliteti izvedbe. Većinu resursa trebalo bi usmjeriti upravo u održavanje jedne takve manifestacije, a ona se ne bi trebala sastojati isključivo od prezentacijskog nego i od edukacijskog dijela (organizacija seminara i radionica).

Većina kulturno-umjetničkih društava djeluje u izrazito skromnim uvjetima te da nemaju dovoljno financijskih sredstava za održavanja postojećih aktivnosti. Iz toga slijedi čitav niz problema, od kojih valja istaknuti njihov shematiziran rad koji se ponavlja iz godine u godinu, te nepostojanje nikakve razvojne dimenzije. U tom smislu potrebno je poticati općine i gradove da financiraju redovitu djelatnost kulturno-umjetničkih društava.

Kako bi se u unaprijedio kulturni amaterizam kao važan oblik kulturne participacije potrebno je u sljedećem petogodišnjem razdoblju podizati svijest o vrijednosti kulturne baštine i kulture.

Da bi se ovaj cilj ostvario potrebno je u suradnji s gradovima i općinama dati potporu radu kulturno umjetničkih društava, reorganizirati Županijsku smotru folkloru na način da ona postane respektabilno mjesto prezentacije autohtonih kulturnih praksi, te je osobito potrebno poticati prijenos znanja o nematerijalnoj baštini zainteresiranoj javnosti i pružanje stručne pomoći voditeljima kulturno-umjetničkih društava.

Financiranje

Financiranje kulture u Istri većim dijelom osniva se na proračunskim sredstvima općina i gradova, Istarske županije i Ministarstva kulture. Kako je već rečeno, veći dio kulturnog sustava uređen je putem hijerarhija i otuda je, razumljivo, i financiranje kulture uređeno putem proračuna za kulturu na različitim hijerarhijskim razinama. Udio drugih proračunskih sredstava je minimalan.

Vlastiti prihodi kulture mali su i nedostatni za održavanje kulturnih djelatnosti. To se odnosi i na sredstva od sponzorstva i donacija. No, kako su proračunska sredstva nedostatna za obavljanje kulturne djelatnosti mnoge organizacije kulture prisiljeni su potražiti dodatne izvore financiranja. Među dodatnim izvorima financiranja najznačajnija su dva izvora – sredstva od sponzorstva i sredstva dobijena kroz financijske programe Europske unije.

Trenutno sponzorska sredstva čine minimalni dio proračuna kulturnog sektora, ali čini se da kulturni sektor još uvijek dovoljno ne iskorištava potencijale sponzora za financiranjem kulture. Sponzorska sredstva sada su disperzirana na čitav niz manjih festivala, manifestacija i projekata koji sami za sebe nemaju dovoljno potencijala za privlačenje bitnijih sponzorskih sredstava, i sponzori ulažu minimalna sredstva u ove projekte i manifestacije. Naime, sponzori prilikom izbora projekta uz koji će se vezati vode prvenstveno brigu o oglašavanju jer sponzorstvo je način za stvaranje javne slike tvrtke, njezina imena i logotipa. Zbog toga je sponzorima prvenstveni interes pristup njihovoj ciljnoj skupini i ukoliko se ova ciljna skupina preklapa s ciljnom skupinom kulturnog projekta/manifestacije razvija se kvalitetan odnos. Ukoliko se ove ciljne skupine ne preklapaju dolazi do frustrirajućeg odnosa koji nije odraz poslovnog interesa nego je plod drugih interesa. Zbog toga je nužno da sponzori i kulturni akteri svoj odnos grade na zajedničkom interesu.

Kako bi se privukla značajnija sponzorska sredstva potrebno je osnažiti položaj najkvalitetnijih istarskih kulturnih aktera. Jedan mogući način osnaživanja pregovaračke pozicije kulturnih aktera je stvaranje tzv. Istarskog paketa, koji može biti sastavljen od nekoliko važnih kulturnih manifestacija i projekata čijim će objedinjavanjem nastati specifičan kulturni proizvod Istarske županije za koji će se razviti značajna medijska promocija (prije svega na nacionalnoj razini) i koji će zajednički nastupiti prema sponzorima. Istarski paket trebao bi biti višegodišnji projekt, koji bi na dugoročnoj osnovi povezo nekoliko manifestacija i projekata, taj dugoročni odnos trebala bi slijediti i višegodišnja medijska promocija i potpisivanje dugoročnih sponzorskih ugovora. Ključ uspjeha Istarskog paketa je selekcija kulturnih manifestacija i projekata koji će postati dijelom jednog ovakvog nastojanja.

Kulturni sektor ima nekoliko mogućnosti u korištenju sredstava kada su u pitanju financijski programi Europske unije. To su fondovi zajednice gdje je za europsku kulturnu suradnju moguće dobiti značajno sufinanciranje projekata u iznosu od 50% proračuna projekta (npr. program Culture 2007), fondovi namijenjeni audiovizualnim djelatnostima (MEDIA) i teritorijalni fondovi gdje je na određenom teritoriju moguće ostvariti sufinanciranje kulturnih projekata, i to u iznosu od 85% proračuna projekta (programi Interreg i Med). Kako odmiče proces približavanja Europskoj uniji tako bi se financiranju kulture trebale otvarati i nove mogućnosti kroz pretpriputne fondove, ali i operativni fondovi. Istarska županija izravno ili putem svojih agencija ima iskustva osobito u korištenju teritorijalnih fondova, a i drugi kulturni djelatnici imaju određena iskustva u korištenju nekih od ovih fondova. Ono što je nužno u sljedećem razdoblju je usmjeravanje kulturnih djelatnika na korištenje ovih fondova prvenstveno putem edukacije i pravovremnog informiranja o raspisanim natječajima.

Sintetski prikaz Istarske kulturne strategije

Izrada nacrtu Istarske kulturne strategije pokazala je da u određivanju prioriteta i ključnih pravaca djelovanja Istarske županije dominira nekoliko tematskih područja u koja se mogu grupirati ciljevi kulturnog razvitka u narednom petogodišnjem razdoblju. Ova tematska područja odnose se na podršku umjetničkoj produkciji, valorizaciju kulture, umrežavanje i institucionalizaciju tj. stvaranje novih institucija ili institucionaliziranih oblika ponašanja (odnosa) u kulturnom sektoru. Tematska područja određena su ciljevima, a uz ciljeve se važu zadaci odnosno aktivnosti koje bi valjalo provesti u narednom petogodišnjem radu kako bi se ciljevi i ostvarili. Nadalje, uz ciljeve se vežu i provedbena tijela koja će koordinirati aktivnosti i biti odgovorna za provođenje navedenih zadataka. Provedbena tijela imaju prije svega koordinacijsku ulogu koju im delegira Istarska županija, odgovorna za provedbu Istarske kulturne strategije, a u provedbi većine zadataka sam ima ulogu provedbenog tijela. Provedbena tijela koordinirat će rad svih aktera uključenih u provedbu pojedinih aktivnosti ili će pak sama provoditi aktivnosti. Ovo ovisi o samoj naravi aktivnosti.

Uspješnost provedbe Istarske kulturne strategije u mnogome ovisi o suradnji Istarske županije s općinama i gradovima na području Istarske županije, ali i suradnji s Ministarstvom kulture te drugim tijelima državne uprave. Kako je već rečeno, Istarskoj županiji u provedbi Istarske kulturne strategije stoje na raspolaganju prije svega financijski i organizacijski instrumenti kulturne politike. Zbog toga će biti iznimno važno koordinirati aktivnosti Istarske županije i aktivnosti općina i gradova, bilo putem stalnog koordinacijskog tijela, bilo putem ad hoc koordinacijskih tijela. Uz ciljeve se također vežu očekivani rezultati i pokazatelji koji imaju važnu funkciju u evaluaciji same kulturne strategije. Naime, pokazatelji su vrlo konkretno definirani kako bi ukazali do koje su mjere ciljevi realizirani odnosno kako bi ukazali na stupanj uspješnosti provedbe Istarske kulturne strategije. Kao pokazatelje ostvarenja ciljeva odredili smo kvanitificirane pokazatelje. Iako je kvanitifikacija u kulturi vrlo rizična jer kulturne vrijednosti počivaju na intersubjektivnom određenju značenja, a ne na objektivnim mjerljivim vrijednostima, radi lakše buduće evaluacije i praćenja provedbe Istarske kulturne strategije, odlučili smo riskirati i kvanitificirati pokazatelje koji se odnose na jednostavan rast (npr. kulturne produkcije) ili na kompleksnije mjerenje intersubjektivne prihvaćenosti (npr. sudjeovanje umjetnika na relevantnim izložbama) koja nam služi kao odrednica kvalitete. Zsigurno je moguće odrediti bolje pokazatelje, ali u svom izboru pokazatelja trudili smo se izabrati one koji su dostupni bez kompleksnijih istraživanja, a sve u cilju što jednostavnije evaluacije.

Podrška umjetničkoj produkciji

Podrška umjetničkoj produkciji tema je koja pokriva dva cilja, a to su podrška produkcijskim uvjetima u umjetnosti te razvoj publike i razumijevanja umjetničkog rada. Ono što je identificirano kao problem u Istri jest nedovoljno ulaganje u umjetničku produkciju, što se odnosi na nedovoljno ulaganje u sve resurse nužne za razvoj umjetničke produkcije. Nedostatna produkcija uzrokuje čitav niz negativnih trendova u istarskoj kulturi, od nemogućnosti zadržavanja kvalitetnih kadrova u kulturi pa do prevelike orijentiranosti na uvoz programa iz drugih regija i zemalja i nedostatne međunarodne suradnje. Stvaranje boljih produkcijskih uvjeta stoga je jedan od najvažnijih ciljeva Istarske kulturne strategije jer se radi o multiplicirajućem faktoru koji negativno određuje čitav

niz karakteristika kulturnog sektora u Istri. Ključni zadaci koje bi trebalo ispuniti odnose se na razvoj ljudskih kapaciteta, ulaganje u prostore i opremu, razvijanje suradnje lokalne umjetničke zajednice i umjetnika koji gostuju u Istri te otvaranje neovisnih centara za produkciju. Osim toga, tu je u likovnoj umjetnosti potrebno proaktivno djelovati na stvaranje sustava koji bi mogao ponuditi odgovor na trenutno stanje u kojem su odnosi između kulturnih proizvođača i potrošača stihijski jer nisu razvijene posredničke uloge (galerijski sustav), a niti sustav akvizicija djela likovnih umjetnika od strane javnog sektora. Naravno, umjetnička produkcija pretpostavlja sudjelovanje svih manjinskih kultura u činu proizvodnje. Pa ipak, iz simboličnih razloga, ali i stvarne potrebe potrebno je potaknuti razmjenu kulturnih sadržaja između istarskih umjetnika koji se izražavaju na talijanskom jeziku i onih koji se izražavaju na hrvatskom jeziku.

Osim izravne podrške samoj produkciji u tematsko područje koje smo nazvali podrška umjetničkoj produkciji uključili smo razvoj publike, kritičke refleksije i razumijevanja umjetničkog rada. Ovaj cilj odnosi se na potrebu kontinuiranog razvoja publike i to prvenstveno kroz poticanja interesa za kulturnim sadržajem od strane školske i studentske populacije. Čini se da je opadanje interesa ove populacije za kulturu potencijalno velik problem za funkcioniranje kulturnog sektora u budućnosti. Kako bi se kod školske populacije pobudilo zanimanje za kulturu potrebno je razviti suradnju s obrazovnim sektorom na način da se djeca kroz školski sustav upoznaju s umjetničkim i kulturnim sadržajima. Što se pak tiče nedostatka kritičke refleksije i potrebe za produbljenjem razumijevanja umjetničkog rada, tu se radi o kompleksnom problemu koji nije moguće riješiti s nekoliko mjera. Naime, tu se, s jedne strane, radi o globalnom fenomenu odsustva točke refleksije odnosno odsustva imaginarnog pojedinca kojemu se umjetnički rad obraća. S druge strane, tu se radi o vrlo lokalnom fenomenu odsustva stručne kritike koje nema prije svega zato što je nema tko napisati. Zadaci koje bi valjalo ispuniti kako bi se ovaj problem ublažio odnose se na otvaranje prostora za kritičku refleksiju u široko distribuiranim medijima tj. na otvaranje prostora za objavljivanje kritičkih i problemskih tekstova i posredovanje tih tekstova što široj javnosti, npr. putem distribucije uz dnevne novine. Potrebno je također unaprijediti komunikaciju između aktera u kulturi i medijskih djelatnika (novinara i urednika) kako bi se minimalizirala šteta koja proizlazi iz nesporazuma koji se događaju u ovom odnosu.

Valorizacija kulture

Valorizacija kulture odnosi se na potrebu da se podigne svijest o vrijednosti kulture i kulturne baštine, te da se poveća vidljivost kulturnog sektora, osobito suvremenog umjetničkog stvaralaštva. Aktivnosti koje se odnose na podizanje svijesti o vrijednosti kulture obično se odnose na reprezentativne prezentacijske aktivnosti koje privlače pažnju zajednice i ukazuju na opće ili posebne vrijednosti prezentiranog. Naime, da bi se podigla svijest stanovništva o vrijednosti kulture koju baštini i koju živi potrebno je kod stanovništva razviti osjećaj ponosa na materijalnu i nematerijalnu kulturu koja čini ambijent u kojem živi. Tek podizanjem svijesti o vrijednosti kulture i kulturne baštine moguće je internalizirati norme koje se odnose na zaštitu kulturne baštine. U tom smislu zadaci koji su pred nama kako bi se ovaj cilj ostvario odnose se na prezentaciju kulturne baštine putem kompleksnih izložbi koje će pratiti i odgovarajući didaktički materijal, ali i putem razvijanja medijske uloge svih

kulturnih ustanova, te putem posebnih, tzv. *kapitalnih* izdavačkih projekata (monografije, enciklopedijska izdanja). Osim toga, valja vrijednu baštinu učiniti dostupnom za što su pretpostavka istraživanja i digitalizacija arhivske, knjižne i muzejske građe. Kako je talijanska nacionalna zajednica dala i daje bitan doprinos istarskoj kulturi potrebno je podržati sve programe socijalizacije talijanske kulture u Istri, prije svega talijanskog jezika. Povećanje vidljivosti suvremenog umjetničkog stvaralaštva moguće je ostvariti kroz medije, turističku i druge vidove promocije. No, ovako postignuta vidljivost odnosi se više na priznanje postojanja negoli na stvaran doprinos osnaženju statusa suvremene umjetnosti. Da bi se to postiglo potrebno je domaću suvremenu umjetnost kontekstualizirati u svjetsku te na taj način pridonjeti vidljivosti suvremene umjetnosti kao nečega što je uključeno u svjetske tokove.

U ovu tematsku cjelinu svrstali smo i povećanje autonomije kulturnog sustava što je cilj koji je izravno povezan s valorizacijom kulture i njezine sposobnosti za autonomno i samostalno odlučivanje. Iako stupanj autonomije u kulturnome sektoru u Istri nije nezadovoljavajući ipak postoji prostor za unapređenje ove autonomije. To se, prije svega, odnosi na osnivanje dvaju vijeća za kulturu koja su identificirana kao nužna da bi se ostvarila autonomija u odlučivanju u pitanjima koja se odnose na međunarodnu kulturnu suradnju i nematerijalnu kulturnu baštinu. Osim toga, autonomiju kulturnog sektora moguće je unaprijediti putem precizno određene namjene sredstava koja se dodjeljuju putem natječaja za javne potrebe. Na taj se način uspostavlja jasna veza između namjene financijske potpore i njezine realizacije čime se povećava transparentnost financijskih instrumenta kulturne politike. Zbog iznimne potrebe u kulturnom sektoru da se pojedini projekti realiziraju kroz vremensko razdoblje duže od godine dana potrebno je uvesti i višegodišnje potpore. Ta potreba osobito je prisutna u kompleksnim izdavačkim projektima koji uključuju istraživanja, velik broj suradnika, dugotrajan proces prikupljanja materijala i sl.

Umrežavanje

Umrežavanje smo naveli kao jedan od oblika organizacije društvenih odnosa. Za umrežavanje je karakteristično uspostavljanje odnosa koji se temelje na jednoj ili više varijabli koje potiču međuovisnost. Te varijable mogu biti vrijednosti, ideje, vizije, poslovni interes, itd. Mreže počivaju na akterima i njihovim odnosima. Aktere možemo smatrati čvorištima, a odnose koje razvijaju vezama. Na taj način uspostavlja se struktura koja omogućuje utilitarizaciju komplementarne snage pojedinačnih aktera. U Istri se umrežavanjem aktera u kulturi - pučkih otvorenih učilišta koja prikazuju filmove i kazališne predstave, knjižnica, muzeja, udruga i dr. - može postići jako puno na unapređenju kulturne ponude, ali i na racionalizaciji korištenja resursa. Logika mreže dominira tematskim područjem koje smo nazvali umrežavanja, ali i sljedećim tematskim područjem koje smo nazvali institucionalizacija. Umrežavanje se ovdje odnosi na suradnju aktera u kulturi koji stvaranjem mrežnih organizacijskih oblika mogu lakše pristupiti različitim sadržajima i dijeliti te sadržaje, mogu zajednički organizirati programsku djelatnost (istraživanja, produkciju, promociju), ojačati pregovaračku poziciju prema drugim sektorima, prema sponzorima i medijima, te znatno unaprijediti kulturnu ponudu u sredinama u kojim djeluju. Umrežavanje se također odnosi i na umrežavanje proizvoda kulturnih aktera tj. rezultata istraživanja i prikupljanja podataka organiziranih u baze podataka, bilo da se radi o specijalističkim bazama

podataka koja trebaju olakšati daljnja istraživanja, bilo da se radi o servisima koji imaju svrhu olakšati komunikaciju i na taj način doprinjeti unapređenju kulturnih djelatnosti. U tematsku cjelinu koju smo nazvali umrežavanje smjestili smo i cilj koji se donosi na međunarodnu i međusektorsku cjelinu. Međunarodna suradnja u svim svojim formama nužna je za kulturni razvitak, dok je suradnja kulturnog sektora s drugim sektorima u mnogočemu preduvjet opstanka kulturnog sektora, o čemu je već bilo riječi. Umrežavanje je važan organizacijski instrument kulturne politike, ali valja naglasiti da je kod implementacije Istarske kulturne strategije pred Istarskom županijom velik izazov jer većina aktera koji se trebaju umrežiti nisu navikli na mrežno funkcioniranje i nisu stimulirani da djeluju putem mreža. Zbog toga će, da bi ovo umrežavanje uspjelo, Istarska županija morati razviti mehanizme putem kojih će stimulirati aktere da sujeluju u mreži. Naime, iako će kulturni akteri zasigurno sami prepoznati vrijednosti umrežavanja, oni se sami neće odlučiti izaći iz rutiniziranog načina obavljanja poslova ukoliko neće umrežavanjem ostvariti neposrednu korist odnosno dodanu vrijednost koja će na njih djelovati poticajno. Posebno složen posao bit će koordinacija ove aktivnosti jer uključuje aktere različitih institucionalnih oblika (ustanove, udruge, lokalnu samoupravu) koji imaju posve različite interese.

Institucionalizacija

Institucionalizaciju razumijemo kao proces putem kojega određeni koncept, socijalna uloga, vrijednost, norma ili način ponašanja postaje dijelom socijalnog sustava ili društva kao običaj ili norma tog sustava. Pri tome nam nije toliko važno radi li se o nematerijalnoj ili materijalnoj institucionalizaciji (npr. kroz stvaranje određene ustanove). Institucionalizaciju, kao tematsko područje u Istarskoj kulturnoj strategiji čine ciljevi koji se odnose na pružanje institucionalne potpore djelatnostima vezanim uz novomedijsku kulturu, nematerijalnu kulturu, književnost, glazbu i likovnu umjetnost. Drugi cilj odnosi se na harmonizaciju s profesionalnim standardima u knjižničarskoj, galerijskoj i muzejskoj djelatnosti. Radi se o potrebi da se ove djelatnosti podignu na jedan viši nivo tako da njihovo djelovanje bude u skladu sa svim profesionalnim standardima. Za knjižničarsku djelatnost to se odnosi na povećanje sredstava za otkup knjiga, razvoj novih usluga i otvaranje novih radnih mjesta, te povećanje prostornih kapaciteta knjižnica. Jedna od ideja je da se izgradi središnja deponitarna knjižnica za sve istarske knjižnice čime bi se dugoročno rješio problem deponiranja knjiga. Slična ideja prisutna je i u muzejskoj djelatnosti gdje bi trebalo izgraditi zajednički depo za čuvanje muzejske građe. Obje ove ideje počivaju na umrežavanju, a ukoliko uspije njihova realizacija, pred kojom su brojni izazovi, to će biti jedan novi pristup organizaciji i upravljanju kulturnom infrastrukturu u Hrvatskoj. Jasno je da se radi o enormnoj uštedi resursa jer je umjesto sedam ili više depoa potrebno izgraditi samo jedan. Samo se nadamo da naposljetku neće prevladati cinično rješenje koje će još veću uštetu ostvariti ne izgradivši niti jedan. Nadalje, postoji intencija otvaranja čitavog niza dislociranih zbirki koje su iz simboličnih razloga izrazito vrijedne mjestima u kojima se otvaraju, a predstavljaju i potencijalni turistički resurs. Presentacija kulturne baštine *in situ* i otvaranje dislociranih zbirku u skladu sa suvremenim pristupom prezentacije baštine i konzervatorska struka iznimno podržava ovaj pristup. U nekoliko istarskih gradova u sastavu pučkih otvorenih učilišta ili gradskih i zavičajnih muzeja postoje i zbirke moderne i suvremene umjetnosti te galerijski prostori. Ove

zbirke i galerijski prostore potrebno je izdvojiti iz sastava ovih ustanova jer one nemaju stručnog osoblja koje bi se moglo za njih primjereno brinuti. Zbog toga bi ove zbirke trebalo prepustiti ustanovama koje se mogu primjereno skrbiti o njima ili pak od njih stvoriti profilirane galerije suvremene umjetnosti.

Institucionalna potpora se odnosi na stabilizaciju određenih oblika djelovanja kroz organizacijsku strukturu. U Hrvatskoj je ono što nazivamo novomedijska kultura vezano uz udruge kao organizacijski oblik. Udruge u kulturi nemaju velike mogućnosti financiranja jer je cijeli kulturni sustav prilagođen ustanovama čiji su osnivači gradovi, općina, županije ili država. Za opstanak udruga i djelatnosti kojom se bave nužni su jednaki ili slični uvjeti kao za bilo koju kulturnu djelatnost i zbog toga je putem institucionalnih potpora (putem kojih je moguće financirati plaće djelatnika, troškove najma prostora i režija, ulaganja u opremu) potrebno kompenzirati deprivilegirani položaj novomedijske kulture. No, institucionalnu potporu potrebno je pružiti i drugim djelatnostima koje su tek na početku svog životnog ciklusa, a to su u Istri Muzej moderne i suvremene umjetnosti Istre, Centar za glazbu i orkestralne djelatnosti Sveučilišta u Puli, te Simfonijski i Harmonikaški orkestar, rezidens centar "Hiža od besid" u Pazinu, te ustanove koje se tek planiraju otvriti kao što su Muzej glagoljice i Centar za nematerijalnu kulturu. Centar za nematerijalnu kulturu pokazuje se kao velika nužnost u Istri, koja na relativno malom teritoriju okuplja čitavo bogatsvo jezičnih, glazbenih, folklornih, zanatskih i drugih tradicija koje su nedovoljno istražene i čije je istraživanje od iznimne važnosti za same te zajednice koje baštine ove tradicije. Naravno, djelovanje ovog Centra važno je i za razvoj etnografske, etnomuzikološke i drugih srodnih struka, čiji će vrijedan, ali trenutno disperziran rad, kroz ovaj Centar postati institucionaliziran u svakom smislu ovog složenog pojma.